

Vilniaus Universitetas

Filosofijos fakultetas

Socialinio darbo katedra

Nijolė Zalunskaitė

Socialinės Politikos studijų programa

Bakalauro baigiamasis darbas

**Europos Sąjungos struktūrinių fondų įtaka Lietuvos regionų gyventojų
socialinei integracijai**

Darbo vadovas: Prof. dr. Boguslavas Gruževskis

Vilnius, 2016

TURINYS

SANTRAUKA.....	3
SUMMARY	4
SANTRUPŲ SĄRAŠAS	5
1. SOCIALINĖ ATSKIRTIS IR INTEGRACIJA	10
1.1. Socialinės atskirties samprata ir veiksniai	10
1.2. Socialinės integracijos samprata ir veiksniai	12
1.3. Darbo rinkos politikos priemonių įtaka didinant gyventojų socialinę integraciją	14
1.4. Regiono koncepcija.....	15
1.5. Europos Sąjungos struktūriniai fondai.....	17
2. LIETUVOS REGIONŲ SOCIALINĖS INTEGRACIJOS APŽVALGA.....	19
2.1. Šalies pasiskirstymas pagal regionus	19
2.2. Socialinės atskirties situacija šalyje	21
2.3. Integracijos politika Lietuvoje	22
2.3.1 Darbo rinkos politikos priemonės užimtumo ir ekonominio aktyvumo didinimui.....	22
2.3.2 Aktyvių darbo rinkos politikos priemonių vykdymas šalyje.....	24
2.4. Pagrindinės socialiai pažeistų asmenų grupės ir jų integracijai teikiamos paslaugos ES.....	28
3.EUROPOS SĄJUNGOS STRUKTŪRINIŲ FONDŲ ĮTAKOS, LIETUVOS GYVENTOJŲ SOCIALINEI INTEGRACIJAI, VERTINIMO IR EFEKTYVUMO DIDINIMO PRIEMONIŲ NUSTATYMO TYRIMAS.....	30
3.1 Tyrimo metodologija	30
3.1.1 Vertinimo ataskaitų analizės metodologija	30
3.1.2 Kiekybinio tyrimo metodologija	31
3.2 Europos Sąjungos struktūrinių fondų remiamų projektų, nukreiptų į socialinės integracijos didinimą šalyje, vertinimo ataskaitų rekomendacijų praktinio įgyvendinimo tyrimas.....	34
IŠVADOS	57
REKOMENDACIJOS	59
Naudota literatūra:.....	61
PRIEDAI	67

SANTRAUKA

Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos naudojimas Europos Sąjungos šalyse sudaro esminį nacionalinės socialinės politikos elementą ir turi didelę reikšmę tiek nacionaliniame tiek regioniniame lygmenyje. Šalys narės gaudamos Europos Sąjungos finansinę paramą vykdo socialinę politiką, kuri gerina socialines, infrastruktūros ir žmogiškųjų išteklių sritis šalių regionuose. Viena pagrindinių sričių, kurioms kreipiamas didžiausias dėmesys kiekvienu finansavimo laikotarpiu yra socialinės integracijos didinimas, nukreiptas į tikslines atskirties grupes.

Pagrindinis darbo tikslas – pristatyti Europos Sąjungos struktūrinių fondų įtaką Lietuvos regionų socialinei integracijai ir išsiaiškinti kokiomis tikslinėmis priemonėmis galima padidinti jų įsisavinimo efektyvumą. Darbo tikslui atskleisti naudojami uždaviniai, kurie apimė šalies regionų socialinės integracijos situacijos apžvalgą, Europos Sąjungos struktūrinių fondų vaidmens socialinės integracijos politikoje pristatymą, vykdytų projektų vertinimo ataskaitų apžvalgą ir pagrindinių kriterijų, kurie finansuojamų projektų pagalba didintų regionų socialinę integraciją, paiešką.

Pastaroji buvo vykdoma pusiau struktūruotos individualios apklausos metodu. Tyrimo generalinė aibė reprezentavo institucijose, kurios prisideda prie integracijos projektų kūrimo, teikimo, tvirtinimo ir vykdymo, dirbančius specialistus. Gauti duomenys atskleidė aktyvių darbo rinkos politikos priemonių, darbuotojų kompetencijos ir žmogiškųjų išteklių tobulinimo, dėmesio regionų darbuotojams svarbą.

Taip pat buvo iškeltas pirmumo klausimas dėl lengvatų teikimo nuo didžiųjų miestų nutolusiems regionams, kuriam buvo argumentuotai pritarta. Kartu svarbus korekcijų įvedimo klausimas projektų vykdymo metu dažnai paliekamas nuošalyje, tačiau didelis dėmesys skiriamas pasiruošimui naujų projektų kūrimui, atliekant poreikio ir galimybių vertinimus. Tai rodo kad integracijos politika Lietuvoje stipriai priklauso nuo Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos, tačiau neskiriant didelio dėmesio pasiruošimui ir problemos pasireiškimo analizei, socialinė atskirtis toliau išliks kasmetiniu prioritetu.

SUMMARY

Support using from The European Union structural funds includes basic national social policy element and is very important in national and region level. With this support Member States runs their social policy, which improves social, infrastructural, human resources fields in region. One of the basic fields, which has the most attention in every financial period, is exclusion groups social integration.

The main purpose of the thesis was to introduce the influence of The European Union structural funds to social integration of Lithuania's region residents and analyse which target measures can be introduced to enhance its effectiveness. To explore the main purpose basic tasks used, were: presentation of the situation of member states in social integration policy, presentation of The European Union structural funds role in integration policy, evaluation reports review and the basic criteria of project increasing effectiveness in Lithuania's regions.

The method of the survey was semi - structured individual question-master. Survey general set represented all specialists working in integration projects creating, provision, acceptance and usage. Survey conclusions represents active labour market policy, specialist's competence, attention importance in human resources in regions. Also priority or exemption to regions in periphery was represented and accepted. Secondary, it was noted that making corrections in project's execution is a very important aspect, but not always used as needed. Nevertheless, much more attention is initiated to needs and capabilities evaluation reports. In conclusion, this represents that integration policy in Lithuania is strongly influenced by The European Union structural funds financial dotation.

However, social integration will be one of the basic yearly priorities if country does not pay more attention for preparation to solve this problem.

SANTRUPŲ SĄRAŠAS

ADRP- aktyvi darbo rinkos politika

ADRPP- aktyvios darbo rinkos politikos priemonės

BNP- bendrosios nacionalinės pajamos

BPD- bendrasis programavimo dokumentas

BŽŪP- bendra žemės ūkio politika

EJRŽF- Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondas

ERPF- Europos regioninės plėtros fondas

EŽŪFKP- Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai

ES- Europos Sąjunga

ESF- Europos socialinis fondas

ESSF- Europos Sąjungos struktūriniai fondai

ESSP- Europos Sąjungos struktūrinė parama

LDB- Lietuvos darbo birža

LR – Lietuvos Respublika

SADM- Sveikatos apsaugos ir darbo ministerija

SF- Sanglaudos fondas

VRM- Vidaus reikalų ministerija

ŽIPVP- Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa

Lietuva 1990 metais tapo nepriklausoma ir lygiateisė valstybė. Naujos ekonomikos, valdymo struktūros ir sovietinio psichosocialinio palikimo kaita tapo būtinu, neišvengiamu, ir kartu, sunkiu procesu, kuriant demokratiniiais principais veikiančią respubliką. XX amžiaus paskutinis dešimtmetis, po Berlyno sienos griuvimo ir Vidurio bei Rytų Europos šalyse prasidėjusio demokratizacijos proceso, iššaukė vieną svarbiausių tuo metu pradėtų vykdyti prioritetų- Europos Sąjungos (toliau- ES) plėtrą. Atsivėrusios sienos į Vakarų kontinento šalis kartu su laisve atnešė ir kitokį supratimą apie socialinio gyvenimo, bendradarbiavimo, kūrimo ir naujų idėjų generavimo, svarbą. 14 metų mūsų šalis kūrė savo politinę, teisinę, socialinę sistemą, remdamasi kitų šalių pavyzdžiais. Apsvarsčius galimybę ir poreikį įsiliesti į Vakarų erdvę, 2004 metais Lietuvos prašymas, įstoti į Europos Sąjungą, buvo patenkintas ir kartu su dar 9 šalimis, tapome šios sandraugos dalimi (Europos Komisija 2004). Šis įvykis tapo vienu svarbiausiu šalies ekonomikos, technologijų, infrastruktūros ir žmogiškųjų išteklių plėtros garantu. Minėtieji aspektai, mūsų šalyje, didžiąja dalimi įgyvendinami piniginių dotacijų iš ES fondų dėka. Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos naudojimas Europos Sąjungos šalyse sudaro esminį nacionalinės socialinės politikos elementą ir turi didedę reikšmę tiek nacionaliniame tiek regioniniame lygmenyje. Šalys narės gaudamos Europos Sąjungos paramą ir finansinę pagalbą vykdo socialinę politiką, kuri gerina socialines, infrastruktūros ir žmogiškųjų išteklių sritis šalių regionuose. Vien 2007-2013 metų plėtros programai iš ESSF biudžeto buvo skirta apie 2-3 mlrd. Lt., tai yra lygu 1/3 šalies metinio biudžeto. Čia verta pabrėžti ekonominio bendradarbiavimo įtaką, nes ES šalys- narės vadovaujasi solidarumo principu. Lietuvos įmokos į ES fondų biudžetą siekia 1 mlrd. Lt. per metus, o biudžeto asignavimai Lietuvai yra apie 6-7 mlrd. Lt. per metus (Europos Atstovybės Lietuvoje komisija 2012). Šie skaičiai rodo tvarų ekonomiškai stipresnių šalių solidarumą. Piniginis faktorius yra lemiamas veiksnys, vykdant tam tikrus užsibrėžtus tikslus, kurie nukreipti į Lietuvos siekį atspindėti pagrindinius sąjungos vystymosi rodiklius.

Europos Sąjungos Struktūrinių Fondų (toliau- ESSF) svarbiausias tikslas yra teikti struktūrinę paramą, kuri nuosekliai mažintų socialinius ir ekonominius skirtumus tarp ES šalių narių ir juose esančių atskirų regionų. Šis tikslas atspindi dvi pamatines vertybes: solidarumą ir sanglaudą. Solidarumas pasireiškia kaip pagalba socialiai ir ekonomiškai skurdesniems regionams, nei ES vidurkis. Kita vertybė, sanglauda, atspindi naudingumą visiems, kuris pasiekiamas pajamų bei turtinių skirtumų tarp skurdesnių ir turtingesnių regionų mažinimu. Šiai politikai vykdyti skiriama daugiau kaip 1/3 ES biudžeto (Lietuvos Respublikos finansų ministerija 2008). Minėtoji politika didelį dėmesį skiria regionuose vyraujančioms nelygybės ir tam tikrų grupių atskirties

problemoms mažinti. Pagal Europos Komisijos Nutarimą „kuriuo nustatomas regionų, atitinkančių finansavimo iš Europos regioninės plėtros fondo ir Europos socialinio fondo reikalavimus, ir valstybių narių, atitinkančių finansavimo iš Sanglaudos fondo reikalavimus“ Nr. (2014/99/ES), Lietuva priskiriama mažiau išsivysčiusių regionų kategorijai. Tai reiškia, kad Lietuvos valstybė yra laikoma vienu regionu, kuris atitinka finansavimo iš ESF reikalavimus. Pagrindinis finansavimo iš ESSF prioritetas- socialinės integracijos plėtra nuošalesniuose regionuose. Tai reiškia, kad visa šalis patenka į „nuošalesnio regiono“ apibrėžtį. Tačiau, ne paslaptis, kad Lietuvoje regionų ir didžiųjų miestų ekonominiai ir žmogiškieji ištekliai yra skirtingi. Šiuo atveju, regionai susiduria su minėtomis problemomis nuolatos ir tai rodo veiksmų programos būtinybę, kuri palaipsniui sumažintų regionų atskirtį. Skirtingų grupių socialinė integracija yra vienas šalies konkurencingumą viešojoje arenoje lemiantis veiksnys. Kuo daugiau žmonių jausis pilnaverčiais valstybės nariais, gaudami visas reikalingas socialines paslaugas ir turėdami tinkamą prieinamumą prie jų, tuo mūsų šalis bus arčiau ES pamatinių vertybių įgyvendinimo, kas yra labai svarbus prioritetas, siekiant kurti gerovės valstybę šalyje ir lygiuotis į Vakarų kontinentą. Šiuo darbu siekiama pažvelgti į Lietuvos valstybę, kurią sudaro skirtingi regionai, ir kaip Europos Sąjungos struktūrinių fondų dotacijos yra nukreipiamos tikslinėms atskirties grupėms.

Problema: kokią įtaką Europos Sąjungos struktūriniai fondai turi Lietuvos regionų socialinei integracijai ir koks dėmesys skiriamas socialinės integracijos programų, remiamų šių fondų lėšomis, efektyvumo didinimui?

Problemos aktualumas: siekiant didinti Lietuvos regionų socialinę integraciją, naudojamos lėšos dotuojamos ne tik iš šalies bendrojo biudžeto, bet ir, didžiąja dalimi, iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų. Vykdomų ir įvykdytų projektų vertinimas turi atspindėti kokią įtaką tai turi/ turėjo regionų socialinei integracijai. Problemos atskleidimas turėtų apibendrinti stipriąsias ir silpnąsias dotacijų panaudojimo sritis ir strategijas, tai leistų efektyviau panaudoti stipriąsias veiklos sritis ir stiprinti silpnąsias.

Sąsajos su socialine politika: Lietuvoje vykdoma socialinė politika siekia kurti socialinę gerovę šalyje, kuri užtikrintų visų socialinių sričių funkcionalumą, veiksmų kompleksiskumą ir rezultatų tvarumą. Viena iš viešosios politikos sričių- socialinės atskirties mažinimas ir atskirtį patiriančių grupių integracija, turi didelę svarbą kuriant gerovės valstybę. Šio tikslo įgyvendinimui būtina įtraukti kuo daugiau piliečių į valstybėje vykdomų sprendimų priėmimą, taip suteikiant visas reikiamas paslaugas ir jų prieinamumą, didžiausią atskirtį patiriamoms grupėms. Kadangi šalies

valstybių ir savivaldybių biudžetų asignavimai yra nepakankami vykdyti minėtas veiklas, didžiąją dalį finansinių išlaidų padengia ESSF. Taip ekonominis bendradarbiavimas padeda kurti naujus galimus problemų sprendimus ir juos įgyvendinti. Darbo problemos interpretacija padės atskleisti ESSF remiamų projektų vykdymo trūkumus, kurie turi įtakos įgyvendinant norimus rezultatus. Jų identifikavimas leis priimti atitinkamas rekomendacijas tolimesniam projektų, susijusių su regionų socialinės integracijos didinimu, kūrimui ir esamų vykdymui.

Darbo tikslas: įvertinti kokią įtaką šalies regionų socialinei integracijai turi Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšos ir nustatyti kokiomis tikslinėmis priemonėmis galima padidinti jų efektyvų įsisavinimą.

Darbo uždaviniai:

1. Išsiaiškinti šalies regionų socialinės integracijos situaciją šalyje ir įvardyti ją lemiančius veiksnius.
2. Pristatyti Europos Sąjungos struktūrinių fondų vaidmenį socialinės integracijos procese.
3. Išanalizuoti vykdomų ir jau įvykdytų projektų vertinimo ataskaitas, socialinės integracijos tematika.
4. Išskirti pagrindinius kriterijus, kurie finansuojamų projektų pagalba didintų regionų socialinę integraciją.

Struktūra. Darbą sudaro trys dalys: pirmoji skirta teoriniam problemos nagrinėjimo lygmeniui, kuris atskleidžia tobulą tematikos būseną, dėmesys socialinės atskirties ir integracijos fenomenams, prisiliečiant prie ESSF plėtros prielaidų šalyje. Antroji darbo dalis atspindi Lietuvos statistinę ir teisinę- normatyvinę sritis, kurios turi tiesioginės įtakos problemos raidai ir, kartu, sprendimo būdams. Trečiojoje dalyje bus pristatomas ir aprašomas empirinis, dviejų dalių, tyrimas. Pirmoji tyrimo dalis skirta ES parama vykdytų projektų pateiktų vertinimo ataskaitų turinio analizei, pagal pateiktus projektų vertinimo kriterijus. Pasirinktų kriterijų analizė bus naudojama rezultatyvumo ir perspektyvų kiekybiniame tyrime, kuris bus pasitelktas siekiant išsiaiškinti galimus kylančių problemų sprendimo būdus ir nustatant efektyvesnes lėšų panaudojimo strategijas.

Tyrimą būtų tikslinga tęsti atliekant kokybinį tyrimą, kurio pagrindas teisės aktų, reglamentuojančių Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų, skiriamų Lietuvai, panaudojimą ir perskirstymą, turinio analizė, ieškant trūkumų, kurie turėtų neigiamų pasekmių finansavimo

prieinamumui regionams. Kitas siūlymas, atlikti kokybinę ekspertų apklausą, ieškant finansavimo persikirstymo sistemos šalyje trūkumų, turinčių įtakos šalies regionų nepakankamam prieinamumui.

1. SOCIALINĖ ATSKIRTIS IR INTEGRACIJA

1.1. Socialinės atskirties samprata ir veiksniai

Kalbant apie socialinę integraciją, kaip procesą, kuris padeda socialiai atskirtiems žmonėms integruotis į juos supančią visuomenę, būtina pradėti nuo socialinės atskirties sąvokos. Socialinę atskirtį patiriantys žmonės yra tikslinė grupė į kurią nukreiptos visos integralios priemonės. Abu šie reiškiniai yra kompleksiški, t.y. apimantys kelias grupes ar individualius asmenis, kurie sąveikauja tarpusavyje ir galutinis rezultatas daugiau ar mažiau paveiks kiekvieną grupę/ asmenį. Dėl sąvokos apimančio kompleksiskumo, nėra vienos tikslingos nuomonės šių fenomenų apibrėžčiai. Galima teigti, kad kiekviena situacija ir konkretus atvejis, kuris gali būti skirtingai traktuojamas ir jam priskiriamas socialinės atskirties ar įtraukimo terminas. 2006 m. išleistame tyrime „Žmonių išteklių sektoriaus būklė Lietuvoje ir perspektyvų analizė (tose srityse, kurios priskirtos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos kompetencijai)“ bei pasiūlymų dėl ES struktūrinių fondų finansuojamų veiksmų programų šiose srityse parengimo ataskaitoje (Viešosios politikos ir vadybos institutas 2006) buvo akcentuojamas negalėjimas naudotis visuomeninėmis gėrybėmis. Čia iškeliamas skurdo ir socialinės atskirties glaudumas. Socialinę atskirtį akcentuojant kaip kompleksinį reiškinį, kuris atspindi konkrečių grupių negalėjimą ar negebėjimą naudotis visuomenės sukuriamomis gėrybėmis, užsiimti darbine veikla ir dalyvauti bendruomeniniame gyvenime. Pagrindinės reiškinio atsiradimo priežastys nurodomos kaip, nepakankamos pajamos, liga, neįgalumas, ilgalaikis nedarbas, priklausomybė nuo psichotropinių medžiagų, kalbos nemokėjimas ir pan. Minėtoje ataskaitoje teigiama, kad pastarieji atskirtį lemiantys veiksniai veda prie panašaus „uždaro“ priežasčių-pasekmių rato, to pavyzdys- probleminėse šeimose gyvenantys vaikai patenka į „skurdo spąstus“ anksti iškrisdami iš švietimo sistemos, taip neįgydami reikiamos kvalifikacijos tampa ilgalaikiais bedarbiais, kurie priklauso nuo valstybės paramos. Čia iškyla skeptiškas darbdavių vertinimas ir diskriminuojantis visuomenės nusistatymas. Po beveik dešimtmečio 2014 metais Europos Komisijos išleistoje bendrojoje socialinės įtraukties ataskaitoje, taip pat išryškintas socialinės atskirties fenomenas, įvardytas kaip procesas, kurio metu individai yra nustumiami į visuomenės pakraštį. Tuomet skurdas, pagrindinių įgūdžių stoka, mokymosi visą gyvenimą galimybių trūkumas bei diskriminacija užkerta kelią jų pilnaverčiam dalyvavimui visuomeniniame gyvenime ir darbo rinkoje. Visuomeninis gyvenimas, šiuo atveju, apima pilnavertį socialinį, politinį, ekonominį ir kultūrinį aspektus bei priėjimą prie darbų, pajamų, mokymosi galimybių bei socialinių-bendruomeninių tinklų ir veiklų. Tai puikiai atsispindi išnagrinėjus socialinės atskirties pasireiškimą

gyvenimo srityse. Pagal Burchardt, et al. (2002), galima išskirti kelis socialinės atskirties lygius/ dimensijas:

- ❑ atskirtis nuo gamybos. Tai įvardijama kaip dalyvavimas darbo rinkoje, išsilavinimo lygis ir turimi įgūdžiai;
- ❑ atskirtis nuo vartojimo galimybių. Apibrėžiama kaip turimi vartojimo įpročiai, esamos gyvenimo sąlygos, gyvenamas būstas, šalies sveikatos apsauga, transportas ir mobilumo galimybės;
- ❑ politinė atskirtis, kuri pasireiškia nematomume viešajame gyvenime;
- ❑ atskirtis nuo socialinio gyvenimo, t.y., nedalyvavimas jokiose organizacijose bei socialinių tinklų silpnumas ar jų visiškas nebūvimas.

Pagal šią segmentaciją, galima teigti, kad socialinė atskirtis veikia kompleksiskai per švietimo, darbo ir socialinių įgūdžių stokos, ekonominės ir finansinės namų ūkio situacijos bei dalyvavimo viešajame gyvenime nepakankamumą. Šie probleminiai aspektai pasireiškia per socialinės atskirties veiksnus. Europos Taryba 2004 metais, išskyrė individualius, socialinius ir institucinius socialinės atskirties veiksnus (Socialiai atskirtų žmonių užimtumo kryptys, 2004):

- ❑ individualūs veiksniai – tai motyvacijos ar kvalifikacijos trūkumas, negebėjimas savęs teigiamai vertinti, pasyvumas, naujovių baimė, savo teisių nežinojimas, nepasitikėjimas savimi ir kitais, nepakankamas išsilavinimas, verslumo stoka ir kt.;
- ❑ socialiniai veiksniai, pasireiškiantys visuomenės poveikiu asmeniui (nedarbas, žemas gyvenimo lygis, nepakankamas dalyvavimas bendruomenės ir visuomenės socialiniame gyvenime, neigiami stereotipai ir išankstiniai nusistatymai, diskriminacija ir kt.);
- ❑ instituciniai veiksniai – tai sąlygų socialiai pažeidžiamų asmenų dalyvavimui nebūvimas (įstaigų nepritaikymas neįgaliesiems, transporto ir mobilumo priemonių trūkumas kaimo vietovėse ir kt.).

Visi minėtieji veiksniai turi įtakos asmens ar grupės socialinės atskirties susiformavimui ir plėtojimui. Jų tarpusavio sąveika sukuria palankią terpę įsivyrauti atskirties fenomenui, kuris be išorinių- socialinių priemonių įsikišimo iš individualaus lygmens pereina į grupinį ir pan.

1 priede pateikiama socialinės atskirties matrica, kurioje išdėstytos socialiai atskirtos grupės, jų atskirties dimensijos bei individualūs, socialiniai ir instituciniai faktoriai,

prisidedantys prie atskirties atsiradimo ar išsilaikymo. Pagal lentelėje pateiktą viešosios politikos ir vadybos bei darbo ir socialinių tyrimų instituto, Socialinės integracijos paslaugų socialiai pažeidžiamų ir socialinės rizikos asmenų grupėms situacijos, poreikių ir rezultatyvumo vertinimo, siekiant efektyviai panaudoti 2007-2013 m. ES struktūrinę paramą, vertinimo ataskaitą (2011), išskirtos 6 socialiai pažeidžiamos grupės: neįgalieji; nuteistieji ir asmenys, grįžę iš įkalinimo įstaigų; asmenys, priklausomi nuo psichotropinių medžiagų; tautinės mažumos; vyresnės ir grįžtančios į darbo rinką po ilgesnės pertraukos moterys; esami ir buvę vaikų namų auklėtiniai (16-29 metų). Visos šios grupės patenka į atskirtį darbo rinkoje. Kitos atskirties sritys ir dimensijos yra netapačios, apimančios, socialinių tinklų nepakankamumą, išsilavinimo, politinio dalyvavimo trūkumus. Kiekviena grupė turi individualius atskirties veiksniai, kurie dažniausiai apima fizinį nepakankamumą, motyvacijos, įgūdžių ar kvalifikacijos trūkumus, taip pat socialinius įgūdžius bei savarankiškumo trūkumą. Prie individualių veiksmų prisideda socialiniai, apimantys išankstinių nusistatymų ir stereotipų fenomeną. Šalia jų veikia ir instituciniai veiksniai per infrastruktūros nepritaikymą ir nepakankamumą neįgaliųjų atžvilgiu, bei nepakankamo konsultavimo, pagalbos, persikvalifikavimo mechanizmų stoka kitų grupių atžvilgiu. Minėtųjų aspektų identifikavimas yra pirmasis žingsnis siekiant apibrėžti problemos lauką, kuriame veikia, minėtosios, į atskirtį patenkančios, grupės.

1.2. Socialinės integracijos samprata ir veiksniai

Atskirties sąvoka laipsniškai kito, todėl siekiant kuo geriau išsiaiškinti integracijos fenomeną, būtina pabrėžti ir įvardyti šį pokytį. Pagrindinio mokslininko, savo darbuose nagrinėjančio socialinės atskirties fenomeną, Graham Room (1995) sukurtoje teorinėje koncepcijoje atsispindi penkios analitinės šakos, kurios keičia požiūrį į nusistovėjusią socialinės atskirties sąvoką¹:

1. „nuo finansinio iki multidimensinio bruožo;
2. nuo statistinės prie dinaminės analizės;
3. nuo koncentravimosi tik ties individualiais ar namų ūkio resursais, ties kartu jungiant ir vietinės bendruomenės socialinius sąveikos tinklus;
4. nuo paskirstomojo prie santykinio stratifikacijos vertinimo lygmens;

¹ Iki 1995 metų, Graham Room mokslinių darbų pradžios, socialinės atskirties fenomenas tapatinamas su skurdo ir nepritekliaus sąvoka.

5. nuo nelygybės tęstinumo iki galimybės ją panaikinti.“ (Higuchi cit. pg. Room, 1999, p. 167)

Šių šakų svarba atsispindi kalbant apie socialinės integracijos sąvoką ir fenomeno vystymąsi. Visų pirma, skurdo sąvoka tapo platesnė ir integravosi į socialinės atskirties apibrėžtį. Pagal pirmąją ir antrąją šakas, finansinis individualus namų ūkio nepakankamumas, tapo plačiau nagrinėjama kelių pakopų sistema, kurią sudaro individuali namų ūkio ir socialinės aplinkos sąveika. Visų antra, antrasis pokytis, kurį įvardijo Room santrauka, tai, kad socialinė integracija yra nauja socialinės politikos darbo sritis, kurios pagrindinis tikslas, kad socialinės politikos veiksmai turi būti nukreipti, siekiant reintegracijos į visuomenę asmenims, kurie susiduria su įvairiomis rizikomis. „Ši nauja politika pabrėžia sąveiką tarp „agentų“, t.y. atskirtųjų ir „struktūros“, kurioje jie gyvena.“ (Akihiko Higuchi cit. pg. Lister, 2000, p.38).

Iš to galime teigti, kad pagrindinis raktas sprendžiant socialinės atskirties problemą yra mechanizmo, kuris atskirtus asmenis mobilizuotų ir įtrauktų į visuomeninį dalyvavimą. Tai parodo trečiasis Room išskirtas aspektas. Kitas aspektas suprantamas kaip vietinių bendruomenių sąveikos tinklo kūrimas, kuris garantuotų apsaugą nuo socialinės izoliacijos ir geraisiais kaimyniniais pavyzdžiais skatintų atitinkamą moralų elgesį. Galiausiai, visų aspektų jungimas į vieną sistemą ir kompleksiškas socialinės atskirties vertinimas analogiškai kuria integracijos veiksmų naudojimo lauką, mažinant atskirtį.

Europos Sąjungos tarybos paruoštame pranešime apie pagrindines socialines vertybes ES (2015m. liepa), socialinė įtrauktis apibrėžiama kaip procesas, kurio metu užtikrinama, kad tiems, kuriems gresia skurdas ir socialinė atskirtis, suteikiamos galimybės ir finansiniai ištekliai, būtini dalyvauti ekonominiame, socialiniame, politiniame ir kultūriniame gyvenime. Taip pat gyvenimo standartų, kurie laikomi normaliais aplinkinės visuomenės gyvenime atitikimas bei galimybės dalyvauti politiniame gyvenime ir prisidėti prie sprendimų, turinčių įtakos jų gyvenimui, priėmimo. Šiais apibrėžimais siekiama papildyti ir sustiprinti bendrų keliamų tikslų svarbą ir apibendrinti pagrindinius rodiklius.

Minėtieji šaltiniai suponuoja vieną bendrą socialinės integracijos apibrėžimą, kuriuo bus vadovaujamasi šiame darbe, kad socialinė integracija yra procesas, kurio metu stengiamasi užkirsti kelią socialinės atskirties atsiradimui arba ją mažinti, bei siekti socialinės integracijos, įgyvendinant įvairias socialinės politikos priemones.

Europos Sąjungos diskusijose dėl socialinio įtraukimo buvo pripažinta užimtumo svarba įveikiant skurdą ir socialinę atskirtį, tačiau taip pat įtvirtinta, jog užimtumas visų problemų neišsprendžia. Panaši nuostata įsitvirtino ir Lietuvoje. Pasak Lietuvos 2004 – 2006 m. Bendrojo programavimo dokumento (toliau- BPD), socialinės atskirties mažinimas siejamas su profesinio mokymo ir įsidarbinimo galimybių prieinamumo didinimu. 2008 – 2010 m. Nacionalinis pranešimas apie Lietuvos socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties strategiją (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija 2008) teigia, jog socialinė atskirtis pirmiausia gresia tiems gyventojams, kurie neturi darbo, todėl turi būti didinamos paskatos dirbti ir vykdoma aktyvi įtraukimo politika. Taigi akivaizdu, jog Lietuvoje socialinės atskirties problema yra pirmiausia sprendžiama socialinio įtraukimo į darbo rinką priemonėmis. Vis dėlto, būtina turėti omenyje, jog ekonominė integracija arba integracija į darbo rinką yra būtina, tačiau nepakankama socialinės integracijos dalis. Kadangi socialinė atskirtis yra itin kompleksiškas reiškinys, socialinės atskirties mažinimas yra vykdomas tiek tiesiogiai socialinio įtraukimo politikos priemonėmis, tiek užimtumo, švietimo, sveikatos apsaugos politikos priemonėmis (Viešosios politikos ir vadybos institutas ir Darbo ir socialinių tyrimų institutas 2011).

Tai puikiai patvirtina ir Cheung, S.Y. bei Phillimore J. atliktas tyrimas apie pabėgėlių, socialinio kapitalo ir darbo rinkos integraciją Jungtinėje Karalystėje (2014), kuris atskleidė, daugiau reikalingų komponentų tvariai integracijai, nei tiesiog įtrauktis į darbo rinką. Būtent per pastangas integruotis į darbo rinką iškyla socialinių tinklų būtinumas, nes jų nebūvimas turi neigiamą poveikį patekti į darbo rinką. Čia taip pat atsiskleidžia socialinio kapitalo svarba, kuris kuriamas ir formuojamas per švietimo, užimtumo politiką bei pirminės socializacijos ir bendradarbiavimo procesus.

1.3. Darbo rinkos politikos priemonių įtaka didinant gyventojų socialinę integraciją

Siekiant pratęsti užimtumo svarbą, kaip vieną iš pagrindinių integracijos programų tikslų, būtina apibrėžti darbo rinkos politikos priemones ir jų įtaką rizikos grupių atskirties mažinimui. Nedalyvavimas darbo rinkoje turi tiesioginę įtaką ekonominiam šalies gyventojų aktyvumui, kuris reiškia finansinių disponuojamų pajamų nepakankamumą ir išaugusią skurdo riziką bei didesnę socialinę atskirtį (Viešosios politikos ir vadybos institutas ir Darbo ir socialinių tyrimų institutas 2011). Eichhorst ir Konle-Seidl (2008) taip pat teigia, jog šie asmenys yra labiau socialiai izoliuoti nei pilnai dalyvaujantys darbo rinkoje, to pasekoje patirdami psichologinių ir sveikatos problemų. Tokia traktuotė suponuoja socialinę problemą, kuri turi būti sprendžiama valstybinių institucijų

rūpinimuisi gyventojų finansine ir socialine gerove, plėtodama užimtumo politiką. Pastaroji apimtų įvairias priemones, darančias įtaką darbo jėgos pasiūlos ir paklausos sąveikai bei integracijai į darbo rinką (Laužadytė, Samoškaitė, cit. Pg. Eichhorst ir Konle-Seidl, 2013, p. 66).

Užsienio autorių (Breidahl, K. N., Clement, S. L.(2010), Christensen, K., Guldvik, I., Larsson, M.(2014), Riba, C., Ballart, X., Blasco, J.(2011)) darbuose apie darbo rinkos politiką, nukreiptą į integracijos didinimą, dažniausiai, minimos aktyvios darbo rinkos politikos priemonės (*ang. active labour market policy*), kurios yra tikslingai nukreiptos į asmenų įsidarbinimo galimybes po dalyvavimo šiose programose. Breidahl, K. N., Clement, S. L.(2010) išskiria socialinio poveikio svarbą, įgyvendinant aktyvias darbo rinkos politikos priemones (toliau-ADRPP). Anot autorių, visos programos priemonės turi įtraukti socialinį aspektą, kuris pasireiškia ypač turint tiesioginį kontaktą su naudos gavėju. Šiuo aspektu Danija, nuo pat darbo rinkos politikos priemonių susiformavimo skiria didžiausią dėmesį būtent žmogiškųjų išteklių tobulinimui, nes tai yra ilgalaikė strategija, siekiant žmogiškojo kapitalo plėtros (Breidahl, Clement, cit. pg. Trickey, 2010, p. 847). Tai antrina ir Lietuvos 2007-2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategija (2012), kurioje žmogiškieji ištekliai interpretuojami kaip kvalifikuotos darbo paklausos poreikio įgyvendinimas, per programų projektus, nukreiptus į kvalifikacijos didinimą ar persikvalifikavimo galimybes, taip suteikiant įgūdžių ir žinių, kurių reikia siekiant išpildyti darbdavių poreikius (Viešosios politikos ir vadybos institutas 2008). Programos tikslas suteikti žinių, kurios turi pridėtinę vertę tolimesniam integracijos, šiuo atveju, į darbo rinką, procesui.

1.4. Regiono koncepcija

Didelė dalis užsienio ir Lietuvos mokslininkų analizavo ir teikė regiono sąvokos apibrėžimus. Anot J. Bruneckienės ir A. Kilijonienės (2011), regiono sąvoka vartojama gana dažnai ir įvairaus pobūdžio kontekstuose, bet atsiradus naujam požiūriui ar teorijai ši samprata yra modifikuojama. Regiono, kaip sąvokos, neapibrėžtumas lemia tai, kad ji tampa dažnu interpretacijos objektu. Taip pat autorės teigia, kad regiono sąvoka reiškia teritorinį vienetą, kuris pagal pasirinktą vertinimo kriterijų skiriasi nuo kitų vienetų. Taigi vieno pasirinkto kriterijaus pagrindu tam tikrą geografinę teritoriją galima suskirstyti į regionus. Išskirti galimi vertinimo kriterijai: ekonomikos išsivystymo lygis, ekonomikos augimo tempai, teritorinė ūkio struktūra, gyventojų tankumas, gyventojų prieaugis, gamybinės specializacijos lygis, technologinė pažanga,

konkurencingumas, socialiai atsakinga įmonių veikla ir pan. Užsienio antropologas Ingo Schröderis (2007) pateikė pagrindinius regiono aspektus, kurie atsispindi per aiškiai apibrėžtą geografinę erdvę; yra politinių ir ekonominių jėgų atlikto struktūravimo istorinio proceso rezultatas; savitą prasmę suteikia jame gyvenantys žmonės, kuriuos sieja emocinis ryšys, susiformavusi savita kultūra, tapatumas ir regioninio paveldo idėja; jis tampa reikšminga erdve gyvenantiems žmonėms, kurie ją mato kaip savitą socialinę aplinką per veikimo formą, galios santykius ir socialinę klasifikaciją.

Iki šiol plačiausią ir aiškiausią regiono apibrėžimą pateikia J. Bruneckienė ir R. Krušinskas (2011). Šių mokslininkų teigimu, regionas gali būti apibrėžiamas kaip didesnės ekonominės-socialinės erdvės sudedamoji dalis, kuri nuo kitų ją supančių teritorijų skiriasi materialiniais ir informaciniais ryšiais susijusiomis ekonominėmis, socialinėmis, geografinėmis, demografinėmis, kultūrinėmis-istorinėmis, gamtinėmis, politinėmis ar infrastruktūros sistemomis. Taigi, regionas suprantamas kaip integrali valstybės dalis, mažesnė už pačią valstybę, kurią sudaro tam tikras regionų skaičius. Toks požiūris leidžia regioną traktuoti kaip kompleksinę, atvirą ir gyvą socialinę ekonominę sistemą didesnėje erdvėje.

Grįžtant prie užsienio mokslininkų regiono sąvokos traktuotės, pasak P. Murias ir bendraautorį (2012), regionai apibrėžiami kaip skirtingais tikslais besiremiantys, socialiai sukonstruoti, tam tikromis vertybių sistemomis susiję teritoriniai vienetai. I. Jussila ir bendra autoriai (2007) taip pat teigia, kad regionas gali būti traktuojamas kaip tinkamas strategijų lygmuo, siekiant pagerinti verslo konkurencingumą ir kuriant naujas darbo vietas (Šneiderienė A., Jusčius V., 2015).

Iš šių regiono sampratos prielaidų, galima išskirti bendrus bruožus, kurie apima: sąvokos neapibrėžtumą, galimas interpretacijas ir apibrėžtis pagal pasirinktus vertinimo kriterijus. Šiame darbe tikslingiausia būtų regiono sąvoką apibrėžti kaip šalies pasiskirstymą administraciniais vienetais- savivaldybėmis. Pagal LR Teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymo (1994) pirmos dalies pirmą straipsnį, „Lietuvos Respublikos teritorija skirstoma į administracinius vienetus, kurie susideda iš gyvenamųjų vietovių. Lietuvos Respublikos teritorijos administracinis vienetas yra teritorijos dalis, kurioje valdymą organizuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybė arba savivaldybės institucijos. Teritorijos administracinis vienetas turi savo ribas, centrą ir pavadinimą. Lietuvos Respublikos teritorijos administraciniai vienetai yra apskritys ir savivaldybės. Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietovės skirstomos į miesto ir kaimo gyvenamąsias vietas. Miesto

gyvenamosioms vietovėms priskiriami miestai, kaimo gyvenamosioms vietovėms priskiriami miesteliai, kaimai ir viensėdžiai.“

1.5 Europos Sąjungos struktūriniai fondai

Europos Sąjungos struktūrinių fondų teikiama struktūrinė parama nuosekliai mažina socialinius ir ekonominius skirtumus tarp ES šalių narių ar atskirų regionų. Jos veikla remiasi dvejomis pamatinėmis vertybėmis: solidarumu ir sanglauda. Solidarumas – padėti lygintis į ekonomiškai stipresnes šalis ar regionus su ES vidurkiu ekonomiškai ir socialiai skurdesniems regionams. Sanglauda remiasi turtinių skirtumų tarp skurdesnių ir turtingesnių regionų mažinimu. Šiai politikai skiriama daugiau kaip 1/3 ES biudžeto (Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2008). Finansavimas administruojamas pagal griežtas taisykles, siekiant užtikrinti atskaitingą lėšų naudojimo kontrolę. Politinė atsakomybė užtikrinant tinkamą ES lėšų naudojimą tenka visiems 28 Europos Komisijos nariams, čia verta pabrėžti, kad didžioji lėšų dalis administruojama jas gaunančiose šalyse ir už tikrinimą bei metinį auditą atsakingos nacionalinės vyriausybės. Apie 76 % ES biudžeto piniginių dotacijų valdoma bendradarbiaujant su nacionalinėmis ir regioninėmis valdžios įstaigomis taikant bendro administravimo sistemą. Dažniausiai lėšos skirstomos per 5 stambius struktūrinius ir investicinius fondus (Lietuvos Respublikos finansų ministerija 2008):

1. Europos regioninės plėtros fondas (toliau- ERPF)- siekia sustiprinti ekonominę ir socialinę Europos Sąjungos sanglaudą bei sumažinti regionų skirtumus.
2. Europos socialinis fondas (toliau- ESF) - prisidedama prie užimtumo didinimo ir geresnių darbo vietų kūrimo, investuojant į žmones siekiant pagerinti užimtumo ir švietimo galimybes Europos Sąjungoje. Taip pat, siekiama pagerinti labiausiai pažeidžiamų žmonių, kuriems gresia skurdas, padėtį (Europos Parlamentas 2006).
3. Sanglaudos fondas (toliau- SF) skirtas valstybėms narėms, kurių bendrosios nacionalinės pajamos (toliau- BNP), tenkančios vienam gyventojui, yra mažesnės nei 90 % ES vidurkio. Juo siekiama sumažinti ekonominius bei socialinius skirtumus regionuose.
4. Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai (toliau- EŽŪFKP). Valstybės narės savo kaimo plėtros programas turės grįsti bent keturiais iš šešių bendrų ES prioritetų:
 - i. skatinti žinių perteikimą ir inovacijas žemės ūkyje, miškininkystėje ir kaimo vietovėse;

- ii. didinti visų rūšių žemės ūkio perspektyvumą ir konkurencingumą ir skatinti novatoriškas ūkininkavimo technologijas bei tvarų miškų valdymą;
 - iii. tobulinti maisto grandinės organizavimą, didinti gyvūnų gerovę ir geriau valdyti riziką žemės ūkyje;
 - iv. atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas;
 - v. skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose;
 - vi. skatinti socialinę įtrauktį, skurdo mažinimą ir ekonominę plėtrą kaimo vietovėse.
- (Europos komisija, 2014)

5. Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondas (toliau- EJŖŽF). Bendrosios žuvininkystės politikos pagrindinės sritys yra keturios: žuvininkystės valdymas; tarptautinė politika; rinkos ir prekybos politika; politikos finansavimas (Europos Komisija, 2008).

Kitas lėšas tiesiogiai administruoja ES. Jos skiriamos kaip:

- dotacijos konkrečioms projektams, susijusiems su ES politikos kryptimis. Paprastai pirmiausia būna viešas skelbimas – vadinamasis kvietimas teikti paraiškas. Dalį lėšų skiria ES, o likusi dalis gaunama iš kitų šaltinių;
- sutartys, kurias ES institucijos sudaro, kad įsigytų paslaugų, prekių ar darbų, reikalingų jų veiklai.

2. LIETUVOS REGIONŲ SOCIALINĖS INTEGRACIJOS APŽVALGA

2.1. Šalies pasiskirstymas pagal regionus

Lietuvos pasiskirstymas regioniniu aspektu yra iki galo neapibrėžtas ir laiko perspektyvoje kintantis. „Etnografinis regionas – istoriškai susiformavusi teritorijos dalis, kurioje išlaikyta savita tarmė, tradicijos ir papročiai, integruotas baltų genčių palikimas“ (Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas 1999). Skirtingi skirstymai pateikiami remiantis kalbine, medžiaginės ir dvasinės kultūros bei meninės raiškos specifika. Tai yra svarbus aspektas, kuriuo remiamasi tiriant skirtinguose regionuose gyvenančių žmonių požiūrį į konkrečius probleminius aspektus, „su aiškiu administraciniu padalijimu nesusijęs regionas priklauso ir nuo jame gyvenančio žmogaus suvokimo. Erdvę galima vertinti ne tik kaip fizinį, bet ir kaip socialinį pasaulį ir ją suvokti per socialinių bei personalinių patirčių faktų erdves“ (Šaknys, cit. pg. Savoniakaitė, 2007, p. 23).

Pereinant prie regioninio šalies pasiskirstymo neatsižvelgiant į kultūrinį ir tradicinį aspektą, išskyla geografinio kriterijaus svarba. Pirmojoje dalyje minėtieji šalies ir užsienio mokslininkai (J. Bruneckienė ir A. Kilijonienė (2011), I. Schröderis (2007), J. Bruneckienė ir R. Krušinskas (2011), P. Murias ir bendraautorai (2012), I. Jussila ir bendraautorai (2007)) savo šaltiniuose regiono koncepcijoje kaip vieną iš daugelio aspektų iškėlė būtent geografinį kriterijų, traktuojamą kaip teritoriją, apibrėžtą nustatytais teritoriniais vienetais. LR Teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas (1994) įteisino, kad Lietuvos Respublikos teritorijos administraciniai vienetai yra apskritys ir savivaldybės, pasiskirsčiusios geografiniu aspektu. Statistinius duomenis ir tyrimus teikiančios šalies valstybinės įstaigos (Lietuvos Statistikos Departamentas, Regioninės Plėtros Departamentas prie Vidaus Reikalų Ministerijos, Socialinės Apsaugos ir Darbo Ministerija, apskričių skyriai ir pan.) regioninės statistikos duomenis pateikia pagal savivaldybių ir apskričių pasiskirstymą. Apžvelgus šiuos aspektus užtvirtinamas Lietuvos pasiskirstymas regionais per apskritis ir savivaldybes. Šiuo metu, po savivaldybių reformos, siekiant performuoti Lietuvos administracinio suskirstymo sistemą (LR Teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas 1994) šalyje yra 60 savivaldybių, kurios pagal geografinį pasiskirstymą priklauso apskritims:

1. **Alytaus** apskritis – Alytaus miesto savivaldybė, Alytaus rajono savivaldybė, Druskininkų savivaldybė, Lazdijų rajono savivaldybė, Varėnos rajono savivaldybė;
2. **Kauno** apskritis – Birštono savivaldybė, Jonavos rajono savivaldybė, Kaišiadorių rajono savivaldybė, Kauno miesto savivaldybė, Kauno rajono savivaldybė, Kėdainių rajono savivaldybė,

Prienų rajono savivaldybė, Raseinių rajono savivaldybė;

3. Klaipėdos apskritis – Klaipėdos rajono savivaldybė, Klaipėdos miesto savivaldybė, Kretingos rajono savivaldybė, Neringos savivaldybė, Palangos miesto savivaldybė, Skuodo rajono savivaldybė, Šilutės rajono savivaldybė;

4. Marijampolės apskritis – Kalvarijos savivaldybė, Kazlų Rūdos savivaldybė, Marijampolės savivaldybė, Šakių rajono savivaldybė, Vilkaviškio rajono savivaldybė;

5. Panevėžio apskritis – Biržų rajono savivaldybė, Kupiškio rajono savivaldybė, Panevėžio miesto savivaldybė, Panevėžio rajono savivaldybė, Pasvalio rajono savivaldybė, Rokiškio rajono savivaldybė;

6. Šiaulių apskritis – Joniškio rajono savivaldybė, Kelmės rajono savivaldybė, Pakruojo rajono savivaldybė, Akmenės rajono savivaldybė, Radviliškio rajono savivaldybė, Šiaulių miesto savivaldybė, Šiaulių rajono savivaldybė;

7. Tauragės apskritis – Jurbarko rajono savivaldybė, Pagėgių savivaldybė, Šilalės rajono savivaldybė, Tauragės rajono savivaldybė;

8. Telšių apskritis – Mažeikių rajono savivaldybė, Plungės rajono savivaldybė, Rietavo savivaldybė, Telšių rajono savivaldybė;

9. Utenos apskritis – Anykščių rajono savivaldybė, Ignalinos rajono savivaldybė, Molėtų rajono savivaldybė, Utenos rajono savivaldybė, Visagino savivaldybė, Zarasų rajono savivaldybė;

10. Vilniaus apskritis – Elektrėnų savivaldybė, Šalčininkų rajono savivaldybė, Širvintų rajono savivaldybė, Švenčionių rajono savivaldybė, Trakų rajono savivaldybė, Ukmergės rajono savivaldybė, Vilniaus miesto savivaldybė, Vilniaus rajono savivaldybė. (Lietuvos savivaldybių asociacija 2016)

Apskritys, kaip regioniniai centrai bus naudojamos siekiant detalizuoti socialinės integracijos problemas skirtingose apskrityse. Įžvelgiant poreikį dar detalesnei interpretacijai, bus panaudojami savivaldybių rodikliai ir statistika.

Formuojant regioninę politiką, remiantis ES Sanglaudos fondo lėšomis, didžioji dalis investicijų yra nukreipta į miestų išteklių gerinimą. Tai puikiai atspindi 5 *priede* pavaizduotame Lietuvos regionų projektų žemėlapyje pagal gautą ES paramą. Duomenys atspindi finansavimo mastus iki 2013 metų. Aiškiai išsiskiria visi 5 didieji šalies miestai ir jiems priklausę apskritys. Europos mastu, daugiau kaip du trečdaliai žmonių gyvena miestuose ir ši tendencija išlieka didėti. ES ekonominis augimas didžiąja dalimi priklausys nuo Europos miestų ir ES šalys ekonominės ir socialinės politikos tikslų negalės pasiekti jų neįtraukdamos (Europos Komisija 2014). Miestuose

įsikūrusios didžiosios institucijos, kurios administruoja finansinių fondų dotacijų panaudojimus, turėtų atsižvelgti į kituose, mažesniuose, regionuose vyraujančias problemas ir perskirstyti dotacijas, siekiant efektyvesnio tikslų įgyvendinimo (Europos Komisija 2014).

2.2. Socialinės atskirties situacija šalyje

Siekiant apibrėžti socialinės atskirties fenomeną, šiame darbe buvo susiduriama su įvairių autorių (Burchardt ir bendraautorių, Room, Cheung ir Phillimore) ir ES institucijų (vertinimo ataskaitomis, tyrimais, nutarimais ir pranešimais) apibrėžtimis. Kartu buvo pateikta ir apibrėžta tam tikros socialinės grupės, kurios patenka į atskirtį ir yra tikslinis integralių priemonių vartotojas. Pagrindinės grupės: registruoti bedarbiai (ypač, ilgalaikiai), socialinės rizikos šeimos su vaikais, pagyvenę asmenys, niekur nedirbantys ir nesimokantys jauni asmenys, smurto šeimoje aukos, iškritusios iš darbo rinkos moterys, neįgalieji, prekybos žmonėmis ir prostitucijos aukos, gryžę iš įkalinimo įstaigų asmenys, priklausomi nuo psichotropinių medžiagų žmonės, gavę prieglobstį emigrantai bei šalyje gyvenantys romų tautybės asmenys. Visos šios grupės, pagal minėtus šaltinius ir statistinių portalų duomenis patenka į atskirtį. *1 lentelėje* pateikta asmenų, priklausančių šioms grupėms skaitinė išraiška Lietuvos respublikos mastu, paskutiniaisiais LR statistikos departamento ir Eurostat duomenimis. Pagal skaitinę išraišką tūkstančiais, matome stiprią tendenciją nedalyvavimo darbo rinkoje, atžvilgiu. *Lentelėje* pateiktos grupės: pagyvenę nedirbantys asmenys, moterys iškritusios iš darbo rinkos, NEET ir visi registruoti nedarbiai sudaro didžiąją dalį asmenų, kurie patenka į atskirtį. Kitos grupės, patenkančios į atskirtį yra specifinės dėl sunkaus jų statistikos sudarymo. Grupėms priklausančių asmenų skaičius yra nuolat kintantis ir sunkiai nustatomas dėl apskaitos trūkumo. Iš pateiktų duomenų *lentelėje* matome, kad visų grupių, išskyrus, smurto šeimoje aukas, asmenų skaičius per pastaruosius kelis metus turi tendenciją mažėti. Smurto šeimoje aukų skaičius yra neatitinkamai adekvatus tuo atžvilgiu, kad stipri prevencija šiuo klausimu paskatino nesitaikstyti su problema, o kelti ją į viešumą ir sulaukti atitinkamos pagalbos. Iš kitų duomenų galime daryti prielaidą, kad kitų grupių tvaresnei integracijai įtakos turėjo ESSF remiami projektai. Remiantis tuo, tolimesnė darbo eiga ir tyrimo dalys bus nukreiptos būtent į darbo rinkos integraciją pastarųjų grupių atžvilgiu.

1 lentelė. Asmenų skaičius, socialinės atskirties grupėse.

Metai Grupė	2011	2012	2013	2014	2015
Registruoti bedarbiai	247 200	216 900	201 300	173 000	158 200
Socialinės rizikos šeimos	10 608	10 389	10 235	93 000	Nėra duomenų
Pagyvenę asmenys (nuo 55-64 m. ir nedirbantys)	147 600	149 300	140 800	137 500	125 400
Niekur nedirbantys ir nesimokantys jauni asmenys (15-24 m.)	325 400	301 900	286 900	270 700	251 600
Smurto šeimoje aukos	14 020	18 268	21 615	29 339	Nėra duomenų
Moterys, nedalyvaujančios darbo rinkoje dėl šeimyninių ar asmeninių priežasčių	6 700	6 000	7 700	7 000	5 900
Neįgalieji	253 400	244 621	239 653	238 367	Nėra duomenų

Šaltinis: sudarytas autorės remiantis LR statistikos departamento, policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Lietuvos neįgaliųjų sąjungos bei Eurostat pateikiama informacija.

2.3. Integracijos politika Lietuvoje

2.3.1 Darbo rinkos politikos priemonės užimtumo ir ekonominio aktyvumo didinimui

Siekint pratęsti ir plėtoti pirmoje dalyje nagrinėjamus socialinės atskirties ir įtraukties procesus, būtina praplėsti šioms grupėms suteikiamų paslaugų teikimą. Tokios paslaugos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau-SADM) socialinės įtraukties ataskaitoje (2011), pateiktos kaip socialinės integracijos paslaugos, kurios nukreiptos į socialinės rizikos, socialiai pažeidžiamus asmenis bei socialinę atskirtį patiriančius asmenis, siekiant juos integruoti į visuomeninį gyvenimą ir darbo rinką. Pagal traktuotę, socialinės integracijos paslaugos apima tam

tikrą dalį socialinių paslaugų bei dalį užimtumo rėmimo paslaugų, kurios sudaro profesinės ir socialinės reabilitacijos paslaugų blokus. Pastarieji blokai apima: psicho- socialinę reabilitaciją, kuri skatina asmenų socialinį savarankiškumą ir veiklos ribotumo mažėjimą, kuris stabdo dalyvavimą visuomeniniame gyvenime; profesinę reabilitaciją tiesiogiai susijusi su darbo rinka ir užimtumo didinimu, šiomis priemonėmis siekiama atkurti ir didinti asmenų darbingumo galimybes ir motyvaciją. Dėl sąvokos neapibrėžtumo, šis atitikmuo gali būti taikomas atsižvelgiant į konkrečią situaciją. Toje pačioje vertinimo ataskaitoje iškeliamas ryšys tarp socialinio įtraukimo, socialinės apsaugos ir užimtumo politikų. Pagal Pasaulinės darbo organizacijos (2003) pranešimą, apie socialinės apsaugos dimensijas, yra išskiriamos trys: 1) perėjimas prie būtinų paslaugų ir prekių užtikrinimo; 2) prevencija ir apsauga nuo rizikų; 3) galimybių ir pajėgumų plėtra, kuri turi padėti ištrūkti iš socialinės atskirties užburto rato. Pagal šių dimensijų įvardijimą, socialinis įtraukimas turi atsispindėti trečiojoje. Pranešime taip pat iškeliamas ir mažo koncentravimosi ties pastarąja ir didelio dėmesio pirmosioms dviems, problema. Todėl, teigiama, kad į socialinio įtraukimo politiką vertėtų žvelgti kaip į atskiras priemones nuo socialinės apsaugos. Socialinė apsauga Lietuvoje yra nustatyta įstatymuose kaip socialinių, ekonominių ir organizacinių priemonių sistema, nukreipta į rizikas patiriančius asmenis, taip pat į tuos, kurie dėl nenumatytų priežasčių jas praranda ar turi papildomų išlaidų (Europos Komisija 2012). Tuo tarpu, socialinis įtraukimas šiuo metu šalyje vykdomas per tikslines intervencijas įgyvendinant ES remiamus projektus, nukreiptus į tikslines grupes. Kadangi ES pagrindinės integracijos gairės atspindi Lisabonos strategiją (2004), čia galime ieškoti pamatinių vertybių, kuriomis daugiau nei dešimtmetį yra grindžiama darbo rinkos plėtotė ir įtrauktis. Šioje strategijoje darbo rinkos politikos priemonės yra įvardijamos kaip politiniai instrumentai, nukreipti į šiuos tikslus:

„18 gairė. Skatinti požiūrį į darbą kaip į visą gyvenimą trunkantį ciklą.

19 gairė. Užtikrinti imlias darbo rinkas, didinti darbo patrauklumą, padaryti darbą finansiškai patrauklų ieškantiesiems darbo, įskaitant socialiai nuskriaustus ir neveiklius žmones.

20 gairė. Gerinti darbo rinkos poreikių atitiktį.

23 gairė. Plėtoti investicijas į žmogiškąjį kapitalą ir gerinti jų panaudojimą.

24 gairė. Švietimo ir mokymo sistemas pritaikyti naujiems kompetencijų reikalavimams.“

Šios gairės yra priskirtos aktyvių darbo rinkos politikos priemonių (toliau- ADRPP) vykdymui. Lietuvoje šiame procese dalyvauja ne tik valstybinės įmonės, bet ir projektų rengimo, vertinimo agentūros. Taip pat kiekviena savivaldybė turi autonomiją pasirinkti ir įgyvendinti, tuo metu jiems atrodančius aktualiausius projektus, o tai valstybiniu lygmeniu neužtikrina tolygaus lėšų ir priemonių įgyvendinimo pasiskirstymo. Daugiausia dėmesio savivaldybėse skiriama užimtumo politikos įgyvendinimui, kuris yra vienas svarbiausių ES prioritetų kiekvieno finansavimo laikotarpiu, nuolatinis asmenų įtraukimas į darbo rinką ir siekis juos kuo ilgiau išlaikyti (Lietuvos darbo birža 2012). Pagal 2008 m. paskelbtą Europos Komisijos komunikatą dėl darbo rinkoje nedalyvaujančių asmenų aktyvios įtraukties, teigiama, kad yra būtina skirti didesnę dėmesį aktyvios socialinio įtraukimo politikos derinimui su aktyvia darbo rinkos politika.

Šalies darbo biržos, užsiregistravusiems ir ieškantiems darbo asmenims, suteikia galimybę pasinaudoti užimtumo rėmimo priemonėmis: darbo rinkos paslaugomis, aktyviomis darbo rinkos politikos priemonėmis bei užimtumo rėmimo programomis. Darbo rinkos paslaugos yra informacinio ir konsultacinio pobūdžio paslaugos, apimančios informavimą, konsultavimą, tarpininkavimą įdarbinant ir užimtumo rėmimo individualios veiklos planavimą (LR Užimtumo rėmimo įstatymas 2006). Aktyviose darbo rinkos politikos priemonėse² dalyvaujantys asmenys, turi galimybę pasinaudoti profesiniu mokymu, taip pat remiamas jų įdarbinimas subsidijuojant, darbo įgūdžių įgijimas, darbo įgūdžių sutartys, darbo rotacija bei viešieji darbai. Kartu yra teikiama parama darbdaviams darbo vietoms steigti, subsidijuojant, įgyvendinant vietinių užimtumo iniciatyvų projektus. Taip pat plėtojamas savarankiško užimtumo rėmimas bei teritorinio judumo rėmimas. Visos šios priemonės yra skirtos tikslinių grupių darbinių ir kvalifikacinių įgūdžių plėtojimui, kuris turėtų būti tvarios integracijos į darbo rinką garantu.

2.3.2 Aktyvių darbo rinkos politikos priemonių vykdymas šalyje

Puikiai organizuotos aktyvios darbo rinkos politikos priemonės gali sumažinti ar visai panaikinti socialinę atskirtį ir padidinti galimybę grįžti ar integruotis į darbo rinką (Breidahl, Clement, cit. pg. Gallie, Paugam, 2010, p. 848). Lietuvos darbo birža (toliau- LDB) šalyje gyvenantiems asmenims suteikia visas priemones integracijai į darbo rinką, kurios buvo paminėtos LR užimtumo rėmimo įstatyme (2006). Šios veiklos stipriai susijusios su ES struktūrinių fondų

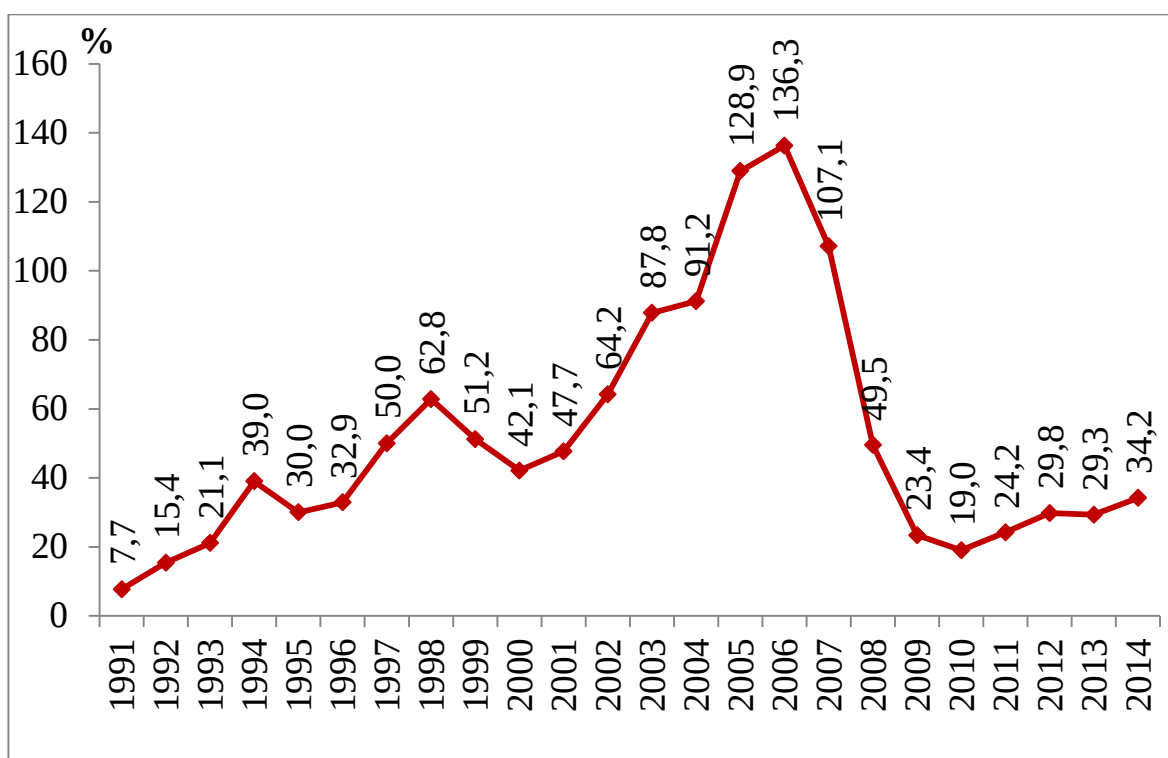
² **Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės** - Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatytos priemonės, kuriomis siekiama padėti ieškantiems darbo asmenims padidinti jų užimtumo galimybes ir gerinti darbo pasiūlą ir paklausą.

remiamomis veiklomis, ypač su strateginių fondų remiamų projektų laikotarpiais, šiuo atveju, 2007-2013 m. ir 2014- 2020 m. finansavimo gairėmis. Darbo rinkos integracijos komponentės buvo plėtojamos jau nuo įstojimo į ES 2004 metais ir siekiant išpildyti BPD 2004- 2006 metų pagrindinius tikslus. Remiantis mokslinio tyrimo „Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių efektyvumo“, atliekamo LDB įgyvendinant ESSF finansuojamą projektą „Lietuvos darbo biržos paslaugų efektyvumo tyrimai ir personalo kompetencijų tobulinimas“ IV-asis darbų etapo išvados po sociologinės ADRPP dalyvių (2007 m. ir anksčiau dalyvavusių ADRPP) apklausos, paaiškėjo, kad priemonėse dalyvaujantys asmenys susiduria su dauguma sunkumų, kurie trukdo įsidarbinti ir įsitvirtinti darbo rinkoje: nepakankamas profesinis pasirengimas, ilgas pasitraukimas iš darbo rinkos, neįgalumas, negebėjimas savarankiškai susirasti darbo. Su minėtais sunkumais, tyrimo duomenimis, susiduria vyresni nei 50 metų asmenys, ilgalaikiai bedarbiai ir rizikos grupėms priskiriami asmenys. Visi dalyviai beveik vienareikšmiškai teigiamai vertino aktyvias priemones, kuriose dalyvavo dėl įgūdžių, informacijos ir konsultacijų suteikimo, taip pat ir socializacijos proceso, kuris suteikia daugiau pasitikėjimo ir savimotyvacijos. Žinoma, nebuvo apeita ir be iškilusių problemų: nepakankama darbdavių kontrolė dėl punctualumo dokumentalizacijos aspektu, per maža darbdavių iniciatyva ir susidomėjimas, per trumpa priemonės vykdymo trukmė. Taip pat neatsižvelgiama į dalyvaujančią tikslinę grupę, nedetalizuojami jos poreikiai ir galimybės. Nuo šio tyrimo vertinimo pateikimo praėjo daugiau nei dešimtmetis. Kaip pasikeitė ADRPP vaidmuo ir kokią įtaką struktūrinių fondų (toliau- SF) parama turėjo ir turi nedarbo mažinimui Lietuvoje?

Siekiant atsakyti į pirmą klausimą bus pasitelkiamas *1 grafikas*, kuris rodo įtrauktą į ADRPP asmenų procentinę išraišką nuo bendro registruotų (vidutinio metinio) bedarbių skaičiaus. LDB prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir jos 46 teritoriniai skyriai savo veiklą pradėjo 1991 m. kovo 1 d. (Lietuvos darbo birža 2015). Nuo savo veiklos pradžios vykdytos ADRPP , apėmė nedarbo prevencijos, darbo rinkos profesinio mokymo, grupinės darbo paieškos, viešųjų darbų, užimtumo fondo remiamų darbų, savo verslo organizavimo, naujų darbo vietų steigimo, programas Lietuvos darbo birža 1999). Pagal grafiką, matome 3 metų progresyvų dalyvių skaičiaus augimą. Tai gali sąlygoti pasikeitusi ekonominė ir socialinė struktūra, naujų principų valdyme ir darbo rinkoje kitimas. Nuo 1994 metų matomas neženklaus mažėjimas, trunkantis kalendorinius metus, dėl LDB to meto veiklos ataskaitų trūkumo, nėra duomenų kodėl šis kitimas įvyko. 1998 m. yra pirmojo veiklos dešimtmečio aukščiausiasis taškas. Kreivės mažėjimo tendencija, leidžia daryti prielaidą, kad ADRPP dalyvaujantys asmenys sėkmingai integravosi į darbo rinką ir motyvuotų darbuotojų skaičius nežymiai mažėjo, kol po 2 metų pradėjo sparčiai kilti iki 2007 metų, kai į

aktyviose darbo rinkos priemonėse dalyvavo daugiau asmenų, nei buvo tikėtasi, čia svarbiausią vietą užima ŽIPVP 1 prioriteto uždavinio „Skatinti gyventojų užimtumą ir dalyvavimą darbo rinkoje“ įgyvendinimas, kurio rezultatai pranoko lūkesčius (Darbo ir socialinių tyrimų institutas 2011). Kadangi didžioji dalyvių dalis buvo integruota į darbo rinką ir puikiai socializavosi, tolimesnėje ESSF remiamoje veikloje iki 2013 m. dalyvių dalis mažėjo. Šiuo metu yra vykdomas ir ES remiamas kitas veiklos etapas, kuris apima 2014-2020 metų finansavimo laikotarpį.

1 grafikas. ADRPP dalyvių procentinės išraiškos kitimo tendencija nuo bendro registruoto bedarbių skaičiaus (išreikšta procentais)

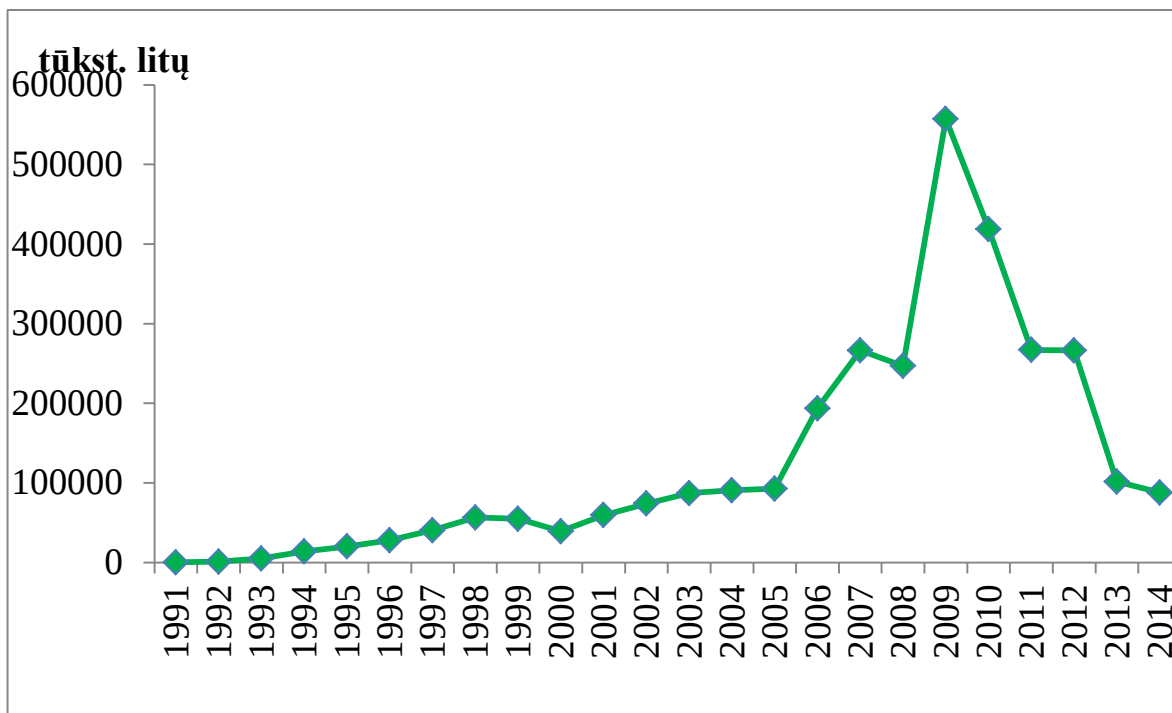


Šaltinis: Lietuvos Darbo Biržos prie Socialinės Apsaugos ir Darbo Ministerijos vykdomas Europos Socialinio Fondo finansuojamas projektas „ Išlik darbo rinkoje“. Europos Struktūrinių fondų paramos įtaka nedarbo mažinimui Lietuvoje Prof. Boguslavas Gruževskis. 2015, Vilnius

Pasitelkus 2 grafiką, galima matyti finansinių lėšų, skirtų ADRPP, dinamiką nuo 1991 m. iki 2014 m. Svarbiausia grafiko dalis yra 2005- 2014 metų atkarpa. Nuo 2004 m. paskelbto BPD priemonių įgyvendinimo, kuris nukreiptas į integracijos į darbo rinką didinimą, šių priemonių finansavimas atkeliavo iš ES fondų ir siekė netoli 100 mln. litų (apie 30 mln. Eur.). Finansavimo kaštai kryptingai didėjo ir nuo 2007 m. įteisinto naujojo ESSF rėmimo plano 2007-2013 metams, 2009 m. pasiekė aukščiausią tašką. Tuometinė ekonominė šalies situacija tapo itin neigiama darbo

rinkos plėtotei ir buvo būtina visus resursus nukreipti į ADRPP. Nuo šių metų iki 2014 matomas tendencingas finansavimo mažėjimas dėl lėšų perskirstymo kitoms priemonėms ir (pagal 1 grafiką) sumažėjusios ADRPP dalyvių dalies.

2 grafikas. Finansinių lėšų, skirtų ADRPP, dinamika 1991-2014 m. (tūkst.litų)



Šaltinis: Lietuvos Darbo Biržos prie Socialinės Apsaugos ir Darbo Ministerijos vykdomas Europos Socialinio Fondo finansuojamas projektas „Išlik darbo rinkoje“. Europos Struktūrinių fondų paramos įtaka nedarbo mažinimui Lietuvoje Prof. Boguslavas Gruževskis. 2015, Vilnius

Siekiant pagrįsti aprašytus grafikus, pasitelkiamas 2 Priedas, kuriame pateikiamas ADRP priemonių įgyvendinimo, pasinaudojant ES parama, intervencijos logikos palyginimas skirtingais programavimo laikotarpiais. BPD (2004-2006 metų laikotarpyje) ir ŽIPVP (2007-2013 metų laikotarpyje) keliamos problemos išlieka gana tapačios, apimančios jaunimo ir ilgalaikį nedarbą, kvalifikuotų darbuotojų, atitinkančių rinkos poreikius trūkumą, struktūrinio nedarbo problemą bei regioninius gyventojų nedarbo skirtumus. Problemos tęstinumas vertinamas, kaip BPD pateikimas, pradedant ESSF remiamų projektų vykdymą, tuo metu buvo kaip esamos socialinės politikos užimtumo srityje analizė ir interpretacija. Finansavimo laikotarpis buvo gana mažas laiko tarpas įvykdyti kardinaliems pokyčiams, nuo pat problemos identifikavimo iki sprendimo. Tai galime matyti dėl finansavimo lėšų skyrimo, kuris kitu finansavimo laikotarpiu viršijo pradinį daugiau nei

4 kartus. Tikslinės grupės pokyčių nebuvo, tik buvo atsiskyta pirmumo teisės tam tikriems pogrupiams. ADRP veiklos išliko tokios pat kaip ir pirmajame finansavimo laikotarpyje, tačiau dominuojantis profesinis mokymas užleido vietą viešiesiems darbams, kurie 2004-2006 metais užimė tik 2 % ADRPP veiklų. Tikslų pokyčiai apimė nuo gerinimo bedarbių užimtumo gebėjimus iki siekio suderinti darbo paklausą ir pasiūlą bei didinti bedarbių motyvą, užimtumo gebėjimus ir galimybes įsidarbinti.

2.4. Pagrindinės socialiai pažeistų asmenų grupės ir jų integracijai teikiamos paslaugos ES

Apibendrinus pagrindines socialiai atskirtų asmenų grupes mūsų šalyje, pravartu parvelgti į Europos regiono kontekstą. 4 Priede aprašytos pagrindinės grupės, į kurias nukreiptos integralios paslaugos Europos Sąjungos šalyse. Pagrindinės atskirties grupės ženkliai nesiskiria, tik Italijoje kaimo vietovės priskiriamos prie socialinės atskirties teritorijų, nes kur mažas gyventojų tankumas organizuoti socialines paslaugas yra gana sunku, tačiau čia pasitelkiamos NVO galimybės, kurios jungia bendruomenes, jų narius ir teikia paslaugas lokaliu lygmeniu žmogiškaisiais resursais. Didelis dėmesys skiriamas jaunimo įtraukimui, gajus savanoriavimas skatina jaunas asmenis įsitraukti į bendruomenių gyvenimą, savo pagalba padedant kitoms atskirties grupėms integruotis. Albanijoje taip pat gajus NVO tinklas, kuris dirba su integracija į darbo rinką, pirmiausia skiriant dėmesį asmenų darbinės motyvacijos ir kompetencijų įgijimui. Šioje šalyje kaip ir Graikijoje, Suomijoje ir Vengrijoje nuolat stiprinamas tarpžinybinis bendradarbiavimas, institucijų partnerystė, siekiant kad visos integracijos paslaugas teikiančios institucijos dirbtų išvien, nes tai garantuoja tikslingesnę kaštų pasiskirstymą ir didesnę rezultatyvumą. Anglosaksiškose šalyse paplitęs atskirties grupių įgalinimas pristatant juos visuomenei, siekiant pakeisti gajus stereotipus, kurie sukuria dar didesnę atskirtį. Tam vykdomos specialios informavimo kampanijos, kurios įtraukia į atskirtį patenkančius asmenis, kad jie dalyvautų kuriamose kampanijose, prisistatant bendruomenėms, dalyvaujant jų veikloje. Austrijoje, Belgijoje, Olandijoje, Prancūzijoje, Švedijoje integracija į darbo rinką yra ne tik darbo biržos ar socialines paslaugas teikiančių įstaigų atsakomybė, bet ir privačiame sektoriuje veikiančių įdarbinimo agentūrų, NVO ar verslo įmonių, kurioms skiriama parama vykdyti įdarbinimo programas į darbo rinką sunkiai integruojamiems asmenims. Nors mūsų šalis, kaip buvo minėta, darbo pradžioje patenka į vieną regioną ir skiriama parama integracijos projektų vystymui yra nukreipta į visą regioną, o ne atskirus, kaip minėtose šalyse, tačiau šie pavyzdžiai rodo, kad glaudesnis ir iniciatyvesnis bendruomenių ir NVO bendradarbiavimas

nereikalauja daug laiko ar finansinių kaštų, kad negalėtų būti vykdomas mūsų šalies regionuose. Manau, didesnė iniciatyva atneštų ir regionų savivaldybių palaikymą ir finansinę paramą.

3.EUROPOS SĄJUNGOS STRUKTŪRINIŲ FONDŲ ĮTAKOS, LIETUVOS GYVENTOJŲ SOCIALINEI INTEGRACIJAI, VERTINIMO IR EFEKTYVUMO DIDINIMO PRIEMONIŲ NUSTATYMO TYRIMAS

3.1 Tyrimo metodologija

3.1.1 Vertinimo ataskaitų analizės metodologija

Siekiant atlikti tyrimą apie Europos Sąjungos struktūrinių fondų įtaką Lietuvos regionų gyventojų socialinei integracijai, buvo atliekamas tyrimas, kurį sudaro dvi dalys. Pirmoji, užsakomųjų vertinimo ataskaitų analizė, skirta apibendrinti socialinės integracijos didinimo programų priemones, silpnąsias vietas ir rekomendacijas tolimesniuose finansavimo laikotarpiuose rengiamiems projektams. Ataskaitose pateikiami vertinimo kriterijai, kurie apima programose naudojamų priemonių tikslinėms grupėms ir siekiamų tikslų analizę, ADRPP integravimą į socialinės įtraukties didinimą šalyje ir priemonių įgyvendinimo rezultatus. Taip pat vertinimas atsižvelgia į priemonių tinkamumą, rezultatyvumą, poveikį ir efektyvumą bei pateikiama rekomendacijų apžvalga. Vertinimo ataskaitų analizė sukonkretino tolimesnio tyrimo ribas, kurios apima pagrindines nagrinėjamas priemones bei jų efektyvų naudojimą praktiniu aspektu. Kiekybinio tyrimo tikslas yra išsiaiškinti ar yra atsižvelgiama į vertinimo ataskaitų teikiamą informaciją ir rekomendacijas, kuriant naujus projektus ar tęsiant jau vykdomus.

Vertinimo ataskaitos, naudojamos dokumentų analizėje:

1. „Tyrimas „Žmonių išteklių sektoriaus būklės Lietuvoje ir perspektyvų analizė (tose srityse, kurios priskiriamos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos kompetencijai)“ bei pasiūlymų dėl ES struktūrinių fondų finansuojamų veiksmų programų šiose srityse parengimas. 2006 m.“
2. „Lietuvos Respublikos Ūkio Ministerijos administruotos Europos Sąjungos Struktūrinės Paramos 2004-2006 m. programavimo laikotarpiu panaudojimo efektyvumo vertinimo bei rekomendacijų dėl Europos Sąjungos Struktūrinės Paramos panaudojimo efektyvumo didinimo 2007- 2013 metų programavimo laikotarpiu galutinė vertinimo ataskaita. 2008.“

3. „ES struktūrinės paramos, skirtos pagal Lietuvos 2004-200 m. Bendrąjį programavimo dokumentą darbo jėgos kompetencijai didinti, efektyvumo vertinimas: rezultatai, kiekybiniai ir kokybiniai pokyčiai, rekomendacijos ateičiai. Galutinė ataskaita. 2011 m.“

4. „Socialinės integracijos paslaugų socialiai pažeidžiamų ir socialinės rizikos asmenų grupėms situacijos, poreikių ir rezultatyvumo vertinimas, siekiant efektyviai panaudoti 2007-2013 m. ES struktūrinę paramą. Vertinimo ataskaita. 2011 m.“

5. „ESF finansuojamų užimtumą skatinančių priemonių įgyvendinimo efektyvumo vertinimas. Galutinė vertinimo ataskaita. 2011 m.“

6. „ES struktūrinės paramos poveikio gyvenimo kokybei, socialinės atskirties ir skurdo mažinimui Lietuvoje vertinimas. Galutinė vertinimo ataskaita. 2014 m.“

7. „Žmogiškųjų išteklių plėtros ir socialinės sanglaudos sričių būklės analizės ir perspektyvų 2014–2020 m. Parengimo vertinimas. Galutinė ataskaita. 2013 m.“

8. „Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos priemonės „Socialinės rizikos socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracija į darbo rinką“ rezultatyvumo, efektyvumo ir tęstinumo vertinimas. Galutinė ataskaita. 2014 m.“

3.1.2 Kiekybinio tyrimo metodologija

Socialinės integracijos didinimui skirtuose projektuose, finansuojamuose Europos Sąjungos veikia įstaigos, kurios nukreipia savo kompetencijas į tikslinių grupių integraciją, teikdamos ir vykdydamos socialinės įtraukties projektus. Pastarųjų vykdymas vyksta regioniniu lygmeniu, skirtinguose regionuose. Siekiant išsiaiškinti asmenų požiūrį į socialinės atskirties grupes, veiksmingiausias integralias priemones bei ES struktūrinių fondų pagalba remiamų tikslinių priemonių naudojimą integracijos procese, buvo atliktas kiekybinis tyrimas.

Tyrimo **tikslas**- išsiaiškinti Europos Sąjungos struktūrinių fondų teikiamų socialinės integracijos priemonių taikymo efektyvumą ir pagrindines gaires jo didinimui.

Tyrimo uždaviniai:

- Atrinkti tikslinius asmenis, kurie savo kompetencija prisideda prie Europos Sąjungos struktūrinių fondų remiamų projektų šalyje, skirtų integracijos didinimui.
- Reprezentuoti tikslines grupes, kurios naudojasi integraliomis priemonėmis, per projektus rašančias ir įgyvendinančias institucijas, kartu identifikuojant regioninį lygmenį.
- Pateikti specialistų ir ekspertų apibendrinimus, kurie parodo struktūrinių fondų remiamų projektų taisytinus trūkumus.

Tyrimo **generalinė visuma** apima įstaigas, kuriose dirba specialistai, prisidedantys prie integracijos projektų kūrimo, administravimo ir įgyvendinimo. Pastarieji specialistai dirba su tikslinėmis grupėmis, į kurias nukreiptos integralios priemonės tam tikroje teritorijoje. 2 lentelėje pateikiama generalinės visumos apibrėžtis, kuria vadovaujamas buvo formuota **tikslinė atranka anketinės, pusiau struktūruotos, individualios apklausos metodu**.

2 lentelė. Tyrimo generalinės visumos apibrėžtis

Institucija, kurią atstovauja	Tyrimo metu siekiama, kad kiekviena institucija atstovautų tikslines grupes	Tikslinės grupės, patenkančios į atskirtį
Miesto ar rajono savivaldybę		Bedarbiai
Lietuvos darbo biržą (LDB)		Niekur nedirbantys ir nesimokantys jauni asmenys (NEET)
Nevyriausybinių organizaciją (NVO)		Moterys, dėl šeimos ir darbo derinimo problemų, nedalyvaujančios darbo rinkoje
Ministeriją		Neįgalieji
Ministerijai pavaldžią įstaigą		Išėję iš įkalinimo įstaigų asmenys
Viešąją įmonę		Tautinės mažumos

Šaltinis: sudaryta autorės

Informacijos apie generalinės visumos elementų požymius nėra, todėl darbe bus pasikliaujama sociologinio tyrimo požymiais. Siekiant nustatyti minimalų tyrimų skaičių, kad būtų galima padaryti statistiškai reikšmingas išvadas, būtina nustatyti imties tūrį. Kadangi nebuvo atlikta tokių tyrimų anksčiau ir yra būtina atlikti bandomąjį tyrimą, dėl laiko ir finansinių kaštų trūkumo,

bandomasis tyrimas nebus atliekamas. Siekiant 95% patikimumo ir 10% tikslumo, neatliekant bandomojo tyrimo, $S=50$, tyrimo imtis apskaičiuojama pagal formulę (Kardelis 2002):

$$N = \frac{1.96^2 * 50^2}{10^2} = 960$$

Tyrimo imtis: 960 respondentų.

Tyrimo anketą (3 *PRIEDAS. Kiekybinio tyrimo anketa*) sudaro 19 klausimų, kurie atskleidžia respondento demografines charakteristikas, asmeninę nuomonę apie valstybės vykdomą politiką atskirties grupių integracijos atžvilgiu, ADRPP įtaką tvaresnei integracijai ir klausimai, tiesiogiai susiję su šiuo metu vykdomų ar jau vykdytų ESSF remiamų projektų administraciniais kaštais, tikslinėmis gavėjų grupėmis ir vykdomomis intervencijomis siekiant efektyvesnių rezultatų. Anketos buvo išsiųstos 600 tiksliniams asmenis, kurie dirba su atskirties grupių integracijos projektais, finansuojamasi Europos Sąjungos struktūrinių fondų. Naudojant tikslinį atrankos metodą buvo atrinkti specialistai iš visų šalies miestų ir rajonų savivaldybių, šalies darbo biržos teritorinių skyrių, ministerijų, kurios atsakingos už integracijos politiką šalyje, nevyriausybinių organizacijų, kurios nuo 2004 metų teikė paraiškas projektų finansavimui bei viešųjų įmonių, kurios taip pat teikė paraiškas integracijos projektų finansavimui. Atranka buvo vykdoma remiantis produktų duomenų baze, kuri sudaryta Europos Socialinio fondo agentūros. Į pusiau struktūruotas individualias apklausas atsakė 117 asmenų/ organizacijų. Dėl laiko ir finansavimo kaštų trūkumo pakartotinis tyrimas nebuvo atliktas ir tyrimo rezultatai apibendrinti, remiantis bendradarbiavusių respondentų atsakymais. Tyrimo duomenys buvo apdoroti statistinės analizės paketu SPSS.

Dokumentų analizės ir kiekybinio tyrimo duomenys pateikiami sugretinant duomenis ir rezultatus pagal pagrindines potemes, kad būtų aiškesnis teorinis ir praktinis diskursas.

3.2 Europos Sąjungos struktūrinių fondų remiamų projektų, nukreiptų į socialinės integracijos didinimą šalyje, vertinimo ataskaitų rekomendacijų praktinio įgyvendinimo tyrimas

Atlikus duomenų, kuriuos vertinimo ataskaitose pateikė Lietuvos mokslo taryba ir Viešosios politikos ir vadybos institutas, darbo ir socialinių tyrimų institutas, Finansų ministerija, VšĮ Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai (ESTEP), užsakomąsias paslaugas teikiančios vertinimo įmonės: UAB „PricewaterhouseCoopers“, UAB „ProBaltic Consulting“ bei UAB „PPMI Group“, analizę 3 lentelėje matome ESSF ir valstybės (1 programa) finansuojamų projektų priemonės, tikslingai nukreiptas vykdant integralią socialinę politiką šalyje, skirtingais finansavimo laikotarpiais.

3 lentelė. Socialinės integracijos programų, finansuojamų iš šalies ir ESSF biudžetų, priemonės

Programa	Finansavimo laikotarpis	Priemonė	Tikslinė grupė	Tikslai
1. LR Užimtumo didinimo 2001- 2004 metų programa	2001-2004 m.	3. „Gebėjimų prisitaikyti prie pokyčių didinimas“	Verslo įmonės	Žmogiškųjų išteklių vystymas, skatinant darbdavių ir įmonių investicijas į suaugusiųjų mokymą.
2. BPD. 2 prioritetas „Žmogiškųjų išteklių plėtra“	2004-2006 m.	2.1 „Užimtumo gebėjimų ugdymas“ (tiesioginės sąsajos su ADRPP) 2.2 „Darbo jėgos kompetencijos ir gebėjimų prisitaikyti prie pokyčių didinimas“ 2.3 „Socialinės atskirties prevencija ir socialinė integracija“ (tiesioginės sąsajos su ADRPP)	Verslo įmonės, asmenys, patenkantys į socialiai nepalankią padėtį	Didinti darbo jėgos kompetenciją ir gebėjimą prisitaikyti prie nuolatinių rinkos pokyčių, taip pat pagerinti profesinio mokymo kokybę ir prieinamumą bei palengvinti socialinę integraciją didinti verslo įmonių konkurencingumą šalies ūkyje, teikiant investicijas mokymui ir įgūdžių formavimui, siekiant darbuotojų prisitaikymo prie darbo rinkos ir sparčiai kintančių darbdavių poreikių pokyčių

3 lentelės tęsinys. Socialinės integracijos programų, finansuojamų iš šalies ir ESSF biudžetų, priemonės

	2007-2013 m.	1. „Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“ 2. „Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas“ 8. „Socialinės įtraukties didinimas ir parama kovai su skurdu“	Gyventojai, kuriems gresia socialinė atskirtis, mažai ekonomiškai aktyvūs, nedalyvaujantys darbo rinkoje ir neturintys kompiuterinio raštingumo pagrindų	Socialinės aprėpties veiksmų grupė skirta gyventojams kuriems gresia socialinės atskirties rizika taip pat prisidės didinant gyventojų ekonominį aktyvumą ir užimtumą, mažinant nedarbą; skatinti šiuolaikinių informacinių technologijų naudojimą mokymosi procese bei užtikrinti įvairių atskirties grupių prieigą prie informacinių šaltinių. Diegiant modernias informacines technologijas taip pat siekiama fizinės aplinkos pritaikymo neįgaliesiems
4. 2014-2020 m. finansavimo laikotarpio ESSF investicijos Lietuvoje	2014-2020 m.	1. „Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“ 2. „Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas“	Darbo neturintys asmenys, kova su <i>socialinėmis problemomis</i>	Parama darbo jėgos užimtumui ir judumui, socialinės įtraukties skatinimui ir kovai su skurdu
5. Strategija „Europa 2020“	2014-2020 m.	7 „Užimtumas“ 8 „Socialinė įtrauktis“	Ekonomiškai neaktyvūs ir neužimti gyventojai; asmenys, gyvenantys žemiau nacionalinio skurdo ribos; nebaigę mokyklos asmenys	Sumažinti skurdo riziką ir socialinę atskirtį patiriančių asmenų ar asmenų, kuriems tai gresia bent 20 mln.
6. Strategija „Lietuva 2030“	2012-2030 m.	Socialinės atskirties ir skurdo mažinimas	Asmenys, patenkantys į socialinę atskirtį	Bendruomenių, nevyriausybinų organizacijų ir aktyvių piliečių idėjos, kaip paversti Lietuvos ateitį sėkminga.

Šaltinis: Sudaryta autorės

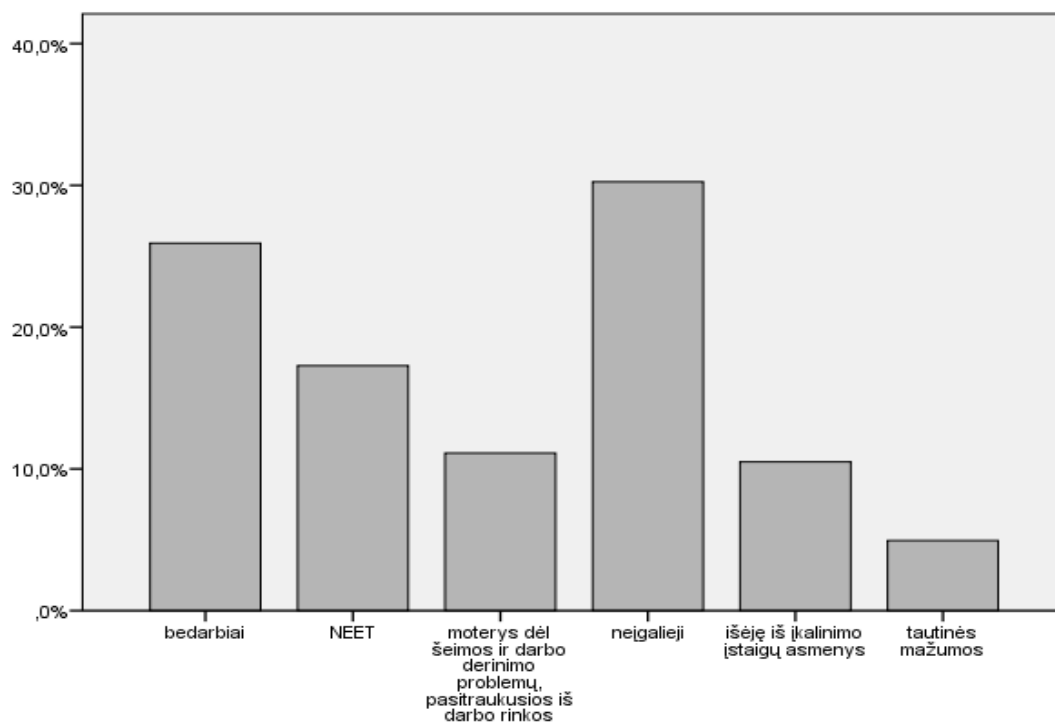
2004-2006 m. laikotarpiu ES parama žmogiškųjų išteklių srityje buvo teikiama pagal Lietuvos BPD 2 prioriteto priemones: 2.1 „Užimtumo gebėjimų ugdymas“; 2.2 „Darbo jėgos kompetencijos ir gebėjimų pritaikyti prie pokyčių didinimas“ ir finansuojama iš ESF. Priemonėmis buvo siekiama didinti verslo įmonių konkurencingumą šalies ūkyje, teikiant investicijas mokymui ir įgūdžių formavimui, siekiant darbuotojų pritaikymo prie darbo rinkos ir sparčiai kintančių darbdavių poreikių pokyčių. Šios priemonės uždaviniai ir finansuojamos veiklos sritys bei prioritetai apibrėžiami remiantis LR Užimtumo didinimo 2001- 2004 metų programos trečiąja kryptimi „Gebėjimų pritaikyti prie pokyčių didinimas“, pastarojoje pagrindiniai tikslai atitinka 2003 m. Europos užimtumo gairių trečią ir ketvirtą prioritetus, numatančius žmogiškųjų išteklių vystymą, skatinant darbdavių ir įmonių investicijas į suaugusiųjų mokymą. Vienas iš pagrindinių BPD dokumente išskiriamų horizontaliųjų prioritetų- didesnio intensyvumo finansavimas socialinės atskirties grupių ir probleminių teritorijų darbuotojų mokymams. Pagal J. Heckmano ir bendraautorių išplėtotą ir empiriniais tyrimais pagrįstą švietimo ciklo teoriją, investicijos paskirtos švietimui viename mokymosi etape, ne tik tiesiogiai gausina kompetencijas, įgyjamas tame etape, bet ir turi netiesioginę įtaką kitų kompetencijų įgijimo galimybėms ir produktyvumui kituose švietimo etapuose. Jaunesni, išsilavinę ir turintys aukštesnę kvalifikaciją, turi geresnes galimybes įsisavinti mokymosi turinį ir jį panaudoti darbinėje veikloje. Čia kyla prielaida, kad mažesnės galimybės investuoti į savo mokymąsi kitų grupių asmenims lemia žemesnes jų pajamas ir galimybes naudotis švietimo teikiamomis galimybėmis ir investuoti į vaikų mokslą. Taip patenkama ir nepertraukiamą skurdo ir socialinės atskirties ratą. Teikiant paramą darbuotojų mokymui buvo siekiama paskatinti darbdavius didesnę dėmesį skirti socialiai pažeidžiamų grupių asmenims. Priemonės gairėse pareiškėjams (Gairės pareiškėjams. Pagal Lietuvos 2004-2006 m. Bendrojo programavimo dokumento prioriteto „Žmogiškųjų išteklių plėtra“ 2.2 priemonę „Darbo jėgos kompetencijos ir gebėjimų pritaikyti prie pokyčių ugdymas“) buvo išskirtos darbuotojų, patenkančių į socialiai nepalankią padėtį, grupės: jaunesni nei 25 m. iki tol neturėję nuolatinio apmokamo darbo; turintys negalią, bet galintys dalyvauti darbo rinkoje; imigrantai, kuriems pradėti darbinę veiklą yra būtinas profesinis/ kalbinis mokymas; norintys grįžti į darbo rinką po mažiausiai 3 metų pertraukos, dažniausiai, dėl darbo ir šeimyninių įsipareigojimų nesuderinimo; vyresni nei 45 metai ir neturintys vidurinio ar jam prilyginto išsilavinimo; buvę bedarbiai.

2007-2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos prioritetai: 1. „Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“ veiksmų grupė skirta gyventojams, kuriems gresia socialinės atskirties rizika, priemonė taip pat prisidėjo didinant gyventojų ekonominį aktyvumą ir užimtumą,

mažinant nedarbą, diegiant informacinės visuomenės principus. Šiam prioritetui skiriama 1 286,69 mln. litų investicijų, t. y. 5,5 proc. visų ES struktūrinių fondų finansavimo, skiriamo Lietuvai. Priemonėje įvardinta, kad darbo jėgos trūkumas yra vienas iš didžiausių Lietuvos ūkio plėtros apribojimų. ; 2. „Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas“, skirta skatinti šiuolaikinių informacinių technologijų naudojimą mokymosi procese bei užtikrinti įvairių atskirties grupių prieigą prie informacinių šaltinių. Diegiant modernias informacines technologijas taip pat buvo siekiama fizinės aplinkos pritaikymo neįgaliesiems. Tuo metu šalyje nustatyta, kad didžiausią socialinių paslaugų poreikį jaučia darbingo amžiaus neįgalieji, vyresnės nei 50 m. moterys, registruotos darbo biržoje (Darbo ir socialinių tyrimų institutas ir viešosios politikos ir vadybos institutas 2011).

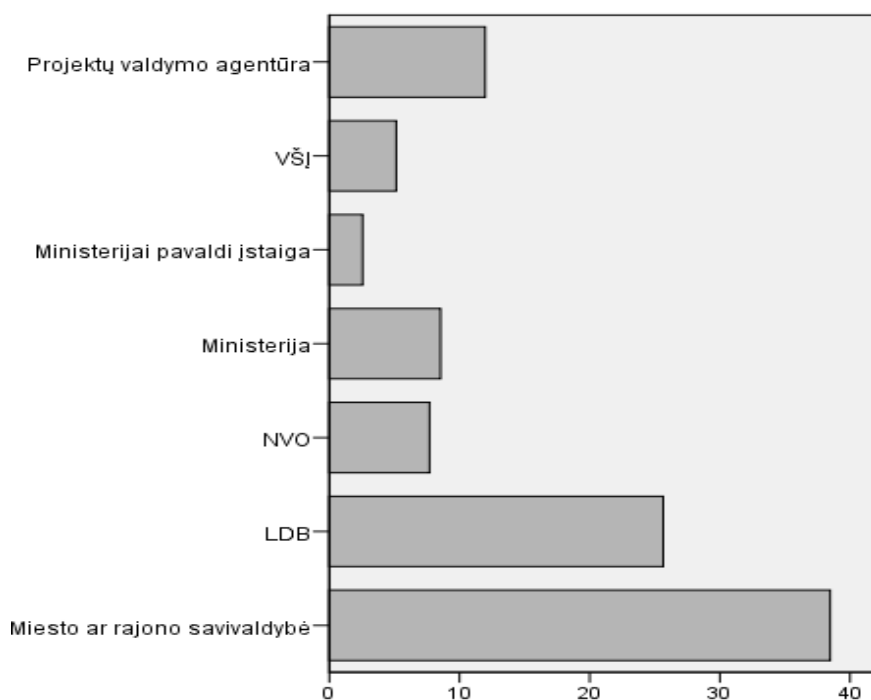
1 diagramoje matome kaip pasiskirstė tikslinės grupės, kurių integracijai buvo nukreiptos viešojo sektoriaus institucijose tirtų dirbančių ir veikiančių specialistų (kiekvienos institucijos specialistų pasiskirstymas pavaizduotas 2 diagramoje) kompetencijos. 30% klientų sudarė neįgalieji, keliais procentais mažiau- bedarbiai, beveik 20% sudarė niekur nedirbantys ir nesimokantys jauni asmenys. Santykinai mažiau projektų buvo nukreipta į likusias grupes- kiek daugiau nei 10% jų sudarė moterys, keliais procentais mažiau išėję iš įkalinimo įstaigų asmenys ir apie 5% tautinės mažumos. Analizuojant grafiko duomenis matoma ryški tendencija, kad daugiausia dėmesio yra skiriama neįgaliųjų tikslinei grupei. Čia verta paminėti, kad į ADRPP yra įtraukiami ne tik bedarbiai, bet ir darbingo amžiaus neįgalieji, todėl keliama prielaida, jog neįgaliųjų procentinis pasiskirstymas didesnis, nes jie įtraukiami ne tik į specifines integracijos priemones, skirtas tik jų grupei, bet ir priemones, kurios naudojamos integruotis į darbo rinką. 2 diagramoje pavaizduota kaip procentaliai pasiskirstė tyrime dalyvavusių įstaigų specialistai. Didžioji dalis, beveik 40% sudaro rajonų ir miestų savivaldybių specialistai, kadangi viso darbo ir tyrimo pagrindinis tikslas apibrėžti socialinę integraciją Lietuvos regionų atžvilgiu, todėl buvo pasirinkta didžioji dalis respondentų iš skirtingų Lietuvos savivaldybių. Lietuvos darbo birža sudarė kitą didžiąją dalį- beveik 30 % respondentų, nes integracijos politika mūsų šalyje reprezentuojama per įtraukties didinimo programas, kurios integruoja atskirties grupių atstovus į darbo rinką. Būtent darbo biržos vykdomos priemonės yra nukreiptos į visas darbe minimas tikslines grupes. Likę 30 % apima ministerijų ir joms pavaldžių įstaigų atstovus, NVO, Viešąsias įmones ir projektų valdymo agentūras. Visos minėtos įstaigos savo teikiamais ir vykdomais projektais dirba su viena ar keliomis tikslinėmis grupėmis, kurios pavaizduotos 1 diagramoje.

1 diagrama. Tikslinių grupių, į kurias nukreiptos integralios projektų priemonės, pasiskirstymas



Šaltinis: sudaryta autorės.

2 diagrama. Tyrime dalyvavusių specialistų pasiskirstymas pagal institucijas



Šaltinis: sudaryta autorės

Svarbiausios finansavimo kryptys **2014-2020 m.** laikotarpiu yra parama užimtumui ir socialinei aprėpčiai finansuoti (2007-2013 m. socialinė aprėptis buvo vienas iš „Kokybiško užimtumo“ prioriteto uždavinių). Atskirti teminiai tikslai: darbo jėgos užimtumo ir judumo priemonių rėmimas bei socialinės įtraukties skatinimas ir kova su skurdu. Tai turi būti nukreipta dvejomis pagrindinėmis kryptimis, pirmiausia, padėti darbo neturintiems asmenims, antra, spręsti socialines problemas (Viešosios politikos ir vadybos institutas 2014). Priemonės remiasi pagrindiniais prioritetais: Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 1 prioritetu „Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“ ir Sanglaudos skatinimo veiksmų programos 2 prioritetu „Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas“.

7 prioritetu „užimtumas“ ir 8-uoju „socialinė įtrauktis“ bus siekiama ir strategijos „Europa 2020“ kiekybinių tikslų (ang. headline targets):

- 20–64 m. gyventojų užimtumo lygis – 75 proc., identifikuotų problemų: darbo ieškančių asmenų kvalifikacijos neatitikimas rinkos poreikiams, motyvacijos trūkumas, darbo pasiūlos trūkumas, sunkumai derinant šeiminius ir darbinius įsipareigojimus bei šešėlinės ekonomikos sprendimas.
- 25 proc. sumažinti europiečių, gyvenančių žemiau nacionalinės skurdo ribos, skaičių; 20 mln. žmonių būtų išlaisvinti iš skurdo. Teikti kokybiškas įdarbinimo paslaugas (*kompleksiška problema- kompleksiška pagalba*), užtikrinti viešųjų paslaugų kokybę ir prieinamumą.
- Mokyklos nebaigusių asmenų dalis - 10 proc. Iškritimo iš švietimo sistemos prevencija. Investicijos į socialinės integracijos paslaugas socialiai pažeidžiamiems asmenims (European Commission 2010).

Strategijoje „**Europa 2020**“ pagrindinis tikslas ES sumažinti skurdo riziką ir socialinę atskirtį patiriančių asmenų ar asmenų, kuriems tai gresia bent 20 mln (European Commission, 2010). Mūsų šalyje socialinės atskirties ir skurdo mažinimas yra taip pat vienas prioritetų, atspindintis strateginiuose dokumentuose, šiuo atveju, strategijoje „Lietuva 2030“.

4 Lentelė. Aktyvių darbo rinkos politikos priemonių integracija į socialinės įtraukties didinimo šalyje programas

Programa	ADRPP įgyvendinimo priemonės	Tikslinė grupė	Tikslai
2004-2006 m. BPD	2.1 priemonė „Įsidarbinimo gebėjimų ugdymas“ ir 2.3 „Socialinės atskirties prevencija ir socialinė integracija“		didinti darbo jėgos kompetenciją ir gebėjimą prisitaikyti prie nuolatinių rinkos pokyčių, taip pat pagerinti profesinio mokymo kokybę ir prieinamumą bei palengvinti socialinę integraciją.
2007-2013 m. „Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa“	1. „Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“	registruoti darbo biržoje bedarbiai, asmenys, kuriems gresia nedarbas bei neįgalieji	siekti didesnio gyventojų ekonominio aktyvumo ir užimtumo, taip pat skatinti kokybiškų darbo vietų kūrimą ir užtikrinti lygias galimybes visiems dalyvauti darbo rinkoje bei visuomeniniame gyvenime.

Šaltinis: sudaryta autorės

- 3 *lentelėje* 2004-2006 m. BPD 2 prioriteto 2.1 ir 2.2 priemonės turėjo tiesioginių sąsajų su ADRPP įgyvendinimu. **2.1 priemonė „Įsidarbinimo gebėjimų ugdymas“ ir 2.3 „Socialinės atskirties prevencija ir socialinė integracija“**, pastarosios viena svarbiausių įgyvendinimo krypčių buvo užtikrinti efektyvesnę neįgaliųjų integraciją į darbo rinką. Tai perteikiama per savarankiško užimtumo plėtojimą, užimtumo subsidijavimą, naujų darbo vietų kūrimą ar jau esamų pritaikymą. Naudos gavėjų skaičius viršytas daugiau nei 15 kartų, BPD buvo planuota 1500 asmenys, o apmokyti 231 515. Rezultatai viršijo planuotus BPD rezultatus. Nors šis rezultatas buvo labai geras, tačiau ateinančiu 2007-2013 m. paramos laikotarpiu panašių krypčių valstybės intervencijos poreikis išliko dėl ilgalaikio nedarbo ir aukšto jaunimo nedarbo. Taip pat išlieka ryškus regionų skirtumai ir kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas. 5 *lentelėje* pateikti Pagrindiniai 2.1 priemonės „Įsidarbinimo gebėjimų ugdymas“ rezultatai.

5 lentelė. Pagrindiniai 2.1 priemonės „Įsidarbinimo gebėjimų ugdymas“ rezultatai

Rodiklis	BPD numatytų tikslų kiekybinė išraiška	Per 2004-2009 m. pasiekti BPD rodikliai
Pasiekimo rodikliai		
Išmokytojų naudos gavėjų skaičius veiklos pabaigoje (asm.)	10000	28 145
Iš jų: moterys (asm.)	5000	20019
Jaunimas iki 25 m. (asm.)	3000	5352
Ilgalaikiai bedarbiai (asm.)	3000	5352
Rezultatų rodikliai		
Bendras įdarbinimo rodiklis po aktyvinimo (proc.)	50	65
Iš jų: moterys (asm.)	2 500	15 356
Dalyviai, įgijusieji profesinę kvalifikaciją (asm.)	6 000	8 886
Iš jų: moterys (asm.)	3 000	6 075
Jaunimas iki 25 m. (asm.)	2 000	2 493
Ilgalaikiai bedarbiai (asm.)	1 500	1 467
Dalyviai, kurie tęsia mokymąsi (asm.)	1 000	105
Iš jų: moterys (asm.)	450	76
Jaunimas iki 25 m. (asm.)	300	67
Ilgalaikiai bedarbiai	70	36
Poveikio rodiklis		
Sumažėjęs nedarbo lygis (proc. punktais)	1,5	6,5

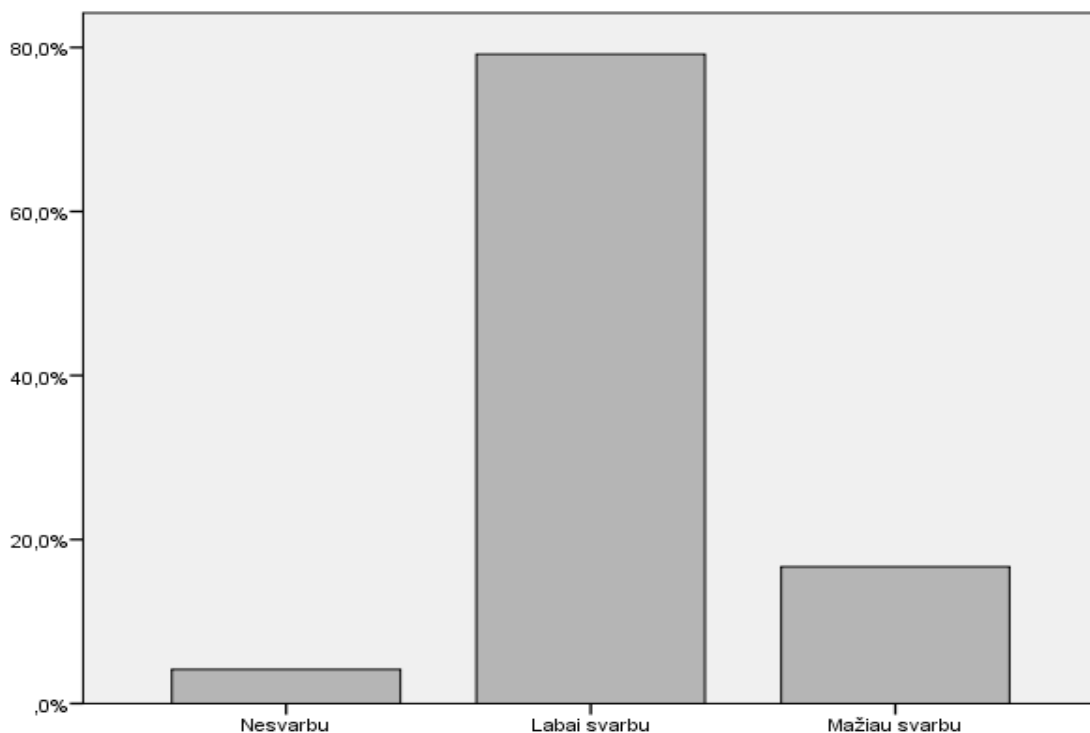
Šaltinis: sudaryta autorės pagal „Galutinė Lietuvos 2004–2006 metų Bendrojo programavimo dokumento įgyvendinimo ataskaita. Finansų ministerija, 2010 m. rugsėjo 20 d., Vilnius.“

5 lentelėje nurodomos ESSF finansuojamos priemonės, kurios naudojamos per ADRPP. 2007-2013 metų Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos (toliau-ŽIPVP) pagrindinis tikslas- siekti didesnio gyventojų ekonominio aktyvumo ir užimtumo, taip pat skatinti kokybiškų darbo vietų kūrimą ir užtikrinti lygias galimybes visiems dalyvauti darbo rinkoje bei visuomeniniame gyvenime, kurio siekiama ŽIPVP 1 prioriteto „Kokybiškas užimtumas ir socialinė

apreptis“ įgyvendinimo priemonėmis (Viešosios politikos ir vadybos institutas 2014). ADRPP priskirtos prie ŽIPVP 1 prioriteto uždavinio „Skatinti gyventojų užimtumą ir dalyvavimą darbo rinkoje“ įgyvendinimo. Tikslinės grupės: registruoti darbo biržoje bedarbiai, asmenys, kuriems gresia nedarbas bei neįgalieji. Uždavinio įgyvendinimas siejamas su priemonėmis: „Ieškančių darbo asmenų integracija į darbo rinką“, „Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos sistemos kūrimas ir įgyvendinimas“ ir „Neįgaliųjų profesinės reabilitacijos programų kūrimas ir įgyvendinimas“. Dominuojantys užimtumo skatinimo komponentai: darbo jėgos pasiūlos politika, socialinė įtrauktis, žmogiškasis kapitalas ir darbo našumo didinimas. Daugeliu atveju, keičiantis aktualumui ar ekonominei situacijai ir prioritetams, paramą administruojančios institucijos gali patikslinti intervencijos kryptis, nustatydamos naujas kryptis ir prioritetus bei keisdamos finansavimo specifiką. ADRPP profesinio mokymo ir profesinės reabilitacijos priemonės buvo įgyvendinamos būtent daugeliui ūkio sričių patiriant ekonominį nuosmukį, tuo pačiu ir mažėjant darbo jėgos paklausai. Tai svarbiausias aspektas vertinant efektyvumą, tad dėl ekonominio ciklo svyravimų vertinimas nebūtų adekvatus. Siekiant vertinti priemonių įgyvendinimo poveikį, būtinas ilgesnio laikotarpio vertinimas (Viešosios politikos ir vadybos institutas 2014).

3 diagramoje pateikiama procentinė dalis atlikto tyrimo respondentų, kurie ADRPP vertino kaip labai svarbų faktorių, didinant socialinę integraciją šalyje. Beveik 80 % apklaustųjų aktyvios darbo rinkos politikos priemones vertino kaip labai svarbų instrumentą.

3 diagrama. Integracijos projektų specialistų ADRPP vertinimas.



Šaltinis: sudaryta autorės.

ADRPP įgyvendinimas ir poveikis susijęs su kitomis politinėmis sritimis, kaip ūkio, švietimo ir socialinė politika. Pagrindė sukoncentruoti į darbo rinkoje papildomai remiamas grupes- patenkančias į atskirtį. Problema- priemonės logiką mažina nevienodi tikslinių grupių apibrėžimai skirtinguose priemonės lygmenyse ir teisės aktuose, pagal kuriuos veikia LDB. Profesinį mokymą galima traktuoti kaip ilgalaikę investiciją ir ekonomikos augimo sąlygomis laikyti tinkamiausia ADRP priemone. Identifikuotos problemos, mažinančios profesinio mokymo kokybę: neparengta teisinė bazė mokymą organizuoti pagal įkainių sistemą; nepakankamas mokymų parinkimas pagal darbo rinkos situaciją; maža motyvacija; nepakankamas praktinės dalies pateikimas; nepakankamas mokytojų autoritetingumas- didesnis susikoncentravimas į mokytojų potencialą ir autoritetą didintų motyvaciją mokytis; paslaugas teikiančių institucijų finansavimas menkai susijęs su veiklos rezultatais; mokytojų dalykinių kompetencijų nepakankamumas (Viešosios politikos ir vadybos institutas 2014). Įdarbinimas subsidijuojant ir darbo įgūdžių rėmimas yra gana populiaris, tačiau, remiantis užsienio šalių pavyzdžiais, labiau tinkamos ekonominės recesijos metu, esant aukštam nedarbingumo lygiui (Viešosios politikos ir vadybos institutas 2014). Ekonomikos nuosmūkio metu priemonės turi būti nukreiptos į tas grupes, kurios turi daugiausia problemų integruotis.

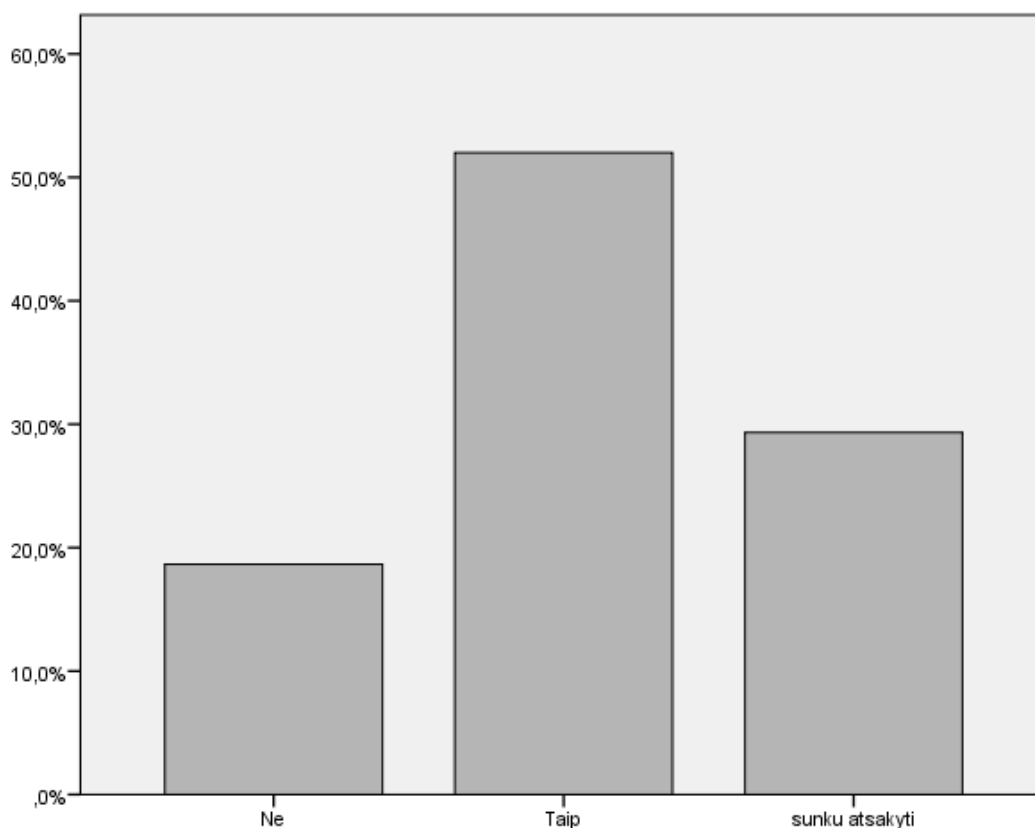
Svarbiausios finansavimo kryptys 2014-2020 m. laikotarpiu: paramos užimtumui ir socialinei aprėpčiai (2007-2013 m. socialinė aprėptis buvo vienas iš „Kokybiško užimtumo“ prioriteto uždavinių) tikslai: darbo jėgos užimtumui ir judumui remti (daugiausia dėmesio darbo ieškantiems asmenims ir ADRPP rėmimui, iš praeito finansavimo patirties pažymima, kad reikia skirti dėmesio ir bedarbių tvarios darbo rinkos vietos susikūrimui, taip pat būtina didinti LDB darbuotojų gebėjimus ir kompetencijas suteikti individualias ir kvalifikuotas konsultacijas bei reikiamą pagalbą, įgyvendinti sukonkretintoms grupėms bei tęsti ankstesnes jaunimo integracijos ir užimtumo didinimo iniciatyvas, siekiant kad visi 15-24 m. jaunuoliai mokytųsi, dirbtų ar atliktų praktiką (stažuotę) bei socialinės įtraukties skatinimas ir kova su skurdu. Svarbiausias uždavinys- tvarios ir bendruomeniškos socialinių paslaugų sistemos kūrimas, ERPF investicijos į infrastruktūrą ir ES fondų „minkštosios investicijos“ derinant kelias darbo kryptis: deinstitucionalizuoti dabartinę socialinių paslaugų sistemą, padėti derinti šeimyninius ir darbinius įsipareigojimus, kurti ir teikti paslaugas šeimoms ir atskirtį patiriantiems asmenims tuo pat metu investuojant į socialinio darbo srityje dirbančius asmeninius darbuotojų gebėjimus, suteikiant visus reikalingus įrankius tobulinti darbo metodus, didinti motyvaciją. Buvusio finansavimo laikotarpio pamokos rodo, kad būtina teikti kompleksinę pagalbą ne tik teikiant paslaugas, bet padedant rūpintis buitimi ir socialiniais įgūdžiais, taip pat siekiama įvesti paramą socialinėms inovacijoms, kurios skatintų siūlyti ir diegti

naujus metodus socialinę atskirtį, riziką patiriantiems asmenims. Naujovės gali nepasiteisinti, todėl rezultatai nenumatomi, bet tai būtų pamokos, kuriomis vadovautųsi kitos organizacijos diegdamos projekto priemonės (Viešosios politikos ir Vadybos institutas 2013).

Pagal BPD (2004-2006m.) 2.2 ir 2.3 priemones parengtoje vertinimo ataskaitoje pateikiami pagrindiniai ESSF remiamų projektų rezultatai. Šiuo vertinimu didelis dėmesys buvo kreipiamas į teikiamas investicijas darbuotojų mokymui, kurio tikslas efektyviai prisidėti prie darbuotojų situacijos darbo rinkoje gerinimo ir paramą gavusių organizacijų produktyvumo bei konkurencingumo. Taip pat įgyta profesinė kvalifikacija ir suteiktais įgūdžiais buvo tikimasi, kad bus pagerinti darbuotojo užimtumo gebėjimai ir galimybės įsidarbinti. Rezultatuose pateikiama, kad pagal 2.3 priemonę buvo mokyti įvairūs naudos gavėjai, daugiausia, socialinės rizikos grupėms priskiriami asmenys. Apibrėžti dirbančiųjų profesinį mokymąsi pasitelktas Statistikos departamento pateikiamas apibrėžimas pagal to meto Dirbančiųjų profesinio mokymo įmonėse statistinio tyrimo rezultatus (2007 m.), kuris teigia, kad dirbančiųjų profesinis mokymas - tai įmonės iš anksto planuotas ir visiškai ar bent iš dalies finansuotas mokymas, siekiant tobulinti dirbančiųjų kvalifikaciją. Šiandieninis dirbančiųjų asmenų profesinės kvalifikacijos tobulinimo apibrėžimas, pagal statistikos departamento apibrėžtį, tai įmonės suplanuotas ir finansuotas darbuotojų profesinis mokymas, skirtas kvalifikacijai tobulinti ar kitai kvalifikacijai profesijai įgyti. Matomas pokytis, kad apibrėžtis pasipildė įmonės pilnu finansavimu, nukreiptu į profesinį mokymą ir skirtu ne tik tobulinti, bet „galbūt, ir įgyti naują kvalifikaciją. Veiksniai, didinantys mokymo programų rezultatyvumą: mokymų kokybė, kurios vertinimas atliktas naudojant Kirkpatrick mokymų programų vertinimo modelį; mokymų planavimas; mokymų įgyvendinimas; paskatos ir motyvacija; darbdavio investicijos į technologijas ir darbo organizavimo būdus. Apskirtyse finansinė parama pasiskirstė netolygiai. Apskirtyse, kuriose įsikūrę didieji miestai, parengta ir patvirtinta santykinai daugiau paraiškų ir išmokytas didesnis naudos gavėjų skaičius. Pagal rodiklius išsiskiria Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskritys - paramos vertė šiose teritorijose sudaro 59 proc. visos paramos vertės, o pareiškėjai įgyvendina 45 proc. visų projektų. Čia iškyla regionų atskirties problema. Atlikto kiekybinio tyrimo metu buvo iškeltas regionų finansavimo klausimas, kuris buvo pateiktas kaip poreikis arba būtinybė ES finansavimo gairėse teikti pirmenybę, išskirtines galimybes tam tikriems regionams, jose esančioms įmonėms ar organizacijoms. 4 diagramoje pavaizduotas respondentų pasiskirstymas. Pusiaus struktūruota anketa suteikė galimybę susisteminti respondentų nuomonę šiuo klausimu, pastarieji, kurie pritarė pirmumo galimybėms regionams, pateikė argumentus (6 lentelė) kodėl ši tendencija turėtų tapti aktuali. Respondentų pastebėjimai pasiskirstė į 3 blokus. Daugiausia buvo akcentuojamas regionų specifiškumas dėl mažesnio ekonominio

(*autorės past.*) išsivystymo, socialinių paslaugų neišplėtojamumo ir prieinamumo trūkumų bei didesnės atskirties. Darbo rinkos tendencijos nuošalesniuose regionuose apibūdinamos kaip negatyvios dėl žmonių skaičiaus mažėjimo, kuris yra viena didžiausių emigracijos pasekmių, taip pat kvalifikuotų specialistų migracijos į apskričių centrus. Kartu iškeliama ir darbo vietų mažėjimo problema, nes daugelis rajonų susiduria su verslo pasitraukimu, likviduojant įmones prarandamos ir darbo vietos. Čia iškeliamas pasiūlymas tikslinį finansavimą ir palankesnes sąlygas sukurti toms įmonėms, kurios kuriasi periferinėse vietovėse ir įdarbina asmenis, kurie patenka į atskirtį šalyje. Taip pat buvo iškelta prielaida, teikti pirmenybę tikslinėms grupėms, kurios patenka į atskirtį, tačiau atskirties grupių stratifikavimas yra neadekvatus kitų grupių atžvilgiu, todėl ši prielaida nebus toliau svarstoma.

4 diagrama. Respondentų pasiskirstymas pagal pritarimą, jog reikia teikti pirmenybę ar palankesnes galimybes tam tikriems regionams



Šaltinis: sudaryta autorės.

6 lentelė. Respondentų nuomonės, kodėl tam tikriems regionams ar įstaigoms turi būti skiriamos papildomos galimybės teikti paraiškas

Darbo rinka	Nevienoda darbo rinkos situacija regionuose
	Didesnis bedarbių ir pensijinio amžiaus žmonių skaičius periferinėse vietovėse
	Įmonių likvidavimas, turintis pasekmių darbo vietų mažėjimui
	Įmonėms, kurios kuriasi periferinėse vietovėse ir įdarbina vyresnio amžiaus bedarbius būtinos išskirtinės galimybės paramai
	Kvalifikuotos darbo jėgos migracija į regionų centrus
	Parama turi būti nukreipta į vietas, kuriose darbo vietos pasiūla yra mažesnė už paklausą
	Parama padėtų išspręsti darbo užmokesčio nelygumo problemą mažesniuose rajonuose
Regionų specifiškumas	Kiekvienas regionas yra išskirtinai specifiškas
	Regionų išsivystymo netolygumai
	Socialinių paslaugų nepakankamas išvystymas ir prieinamumas
	Nuošalesniuose miestuose socialines paslaugas teikia nekompetetingi darbuotojai, todėl nukenčia jų kokybė
	Mažesniuose miestuose ar miesteliuose žmonės yra labiau jaučiatys atskirti
	Palankesnės sąlygos padėtų didinti integraciją
	Siekis išlaikyti žmones nemigruoti į didesnius miestus
	Reikalinga tolygesnė regionų plėtra
	Didžiausias dėmesys turėtų būti regionams, kurie susiduria su sparčiu gyventojų skaičiaus mažėjimu

6 lentelės tęsinys. Respondentų nuomonės, kodėl tam tikriems regionams ar įstaigoms turi būti skiriamos papildomos galimybės teikti paraiškas

Parama tikslinėms grupėms	Kiekviena situacija yra specifinė ir individuali, kiekvienai paraiškai turi būti skiriamas dėmesys ir vertinamos galimybės
	Socialinės ir geografinės atskirties mažinimui
	Neįgaliesiems su psichikos negalia, nes jie patiria didžiausią atskirtį
	Paramos nukreipimas į tikslines grupes didžiausią atskirtį patiriančiuose regionuose

Šaltinis: sudaryta autorės.

2007-2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa buvo siekiama užtikrinti tolygią ir tvarią šalies regionų plėtrą. Investicijos į žmogiškuosius išteklius Lietuvos regionui ir atskiriems regionams, savivaldybėms šalies viduje geriau prisitaikyti prie išorinės konkurencijos ir išvystyti naujus konkurencinius pranašumus. Regionams itin svarbu prisitaikyti prie nuolat kintančių rinkos sąlygų, kurių pagrindinis konkurencinis pranašumas iki šiol buvo pigi darbo jėga, skatinama socialinė atskirtį patiriančių bei specialiųjų poreikių asmenų socialinė adaptacija, integracija bei galimybės įgyti aukščiausios kokybės išsilavinimą. Universalių daugiaviečių centrų kaimo vietovėse steigimas padėjo išspręsti švietimo paslaugų prieinamumo kaimo vietovėse problemą, tai ilguoju laikotarpiu turėjo ženklią įtaką regionų plėtrai. Pagrindiniai uždaviniai: didinti darbuotojų ir įmonių prisitaikymą prie rinkos poreikių; skatinti gyventojų užimtumą ir dalyvavimą darbo rinkoje; stiprinti socialinę aprėptį. Siekiami rezultatai: socialinės rizikos ir socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracija į darbo rinką, motyvacijos dirbti skatinimas, socialinės gyventojų situacijos pagerinimas, aukštesnio gyvenimo lygio ir kokybės užtikrinimas. Efektyvus ribotų valstybės išteklių panaudojimas teikiant viešąsias paslaugas, planuojant ir įgyvendinant valstybės politiką. Skiriant paramą pagal šią veiksmų grupę buvo prisidedama įgyvendinant Jungtinės ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo gairėse (2005-2008 m.) apibrėžtas gaires (pastarosiomis remiantis suformuluota Nacionalinė Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa):

1. Skatinti lakstumą derinant jį su užimtumo saugumu ir mažinti darbo rinkos segmentaciją, deramai atsižvelgiant į socialinių partnerių vaidmenį (gairė Nr. 21);
2. Plėtoti investicijas į žmogiškąjį kapitalą ir gerinti jų panaudojimą (gairė Nr. 23)

3. Įgyvendinti užimtumo politiką siekiant visiško užimtumo, darbo kokybės ir našumo gerinimo bei socialinės ir teritorinės sanglaudos stiprinimo (gairė Nr. 17);
4. Skatinti požiūrį į darbą kaip visą gyvenimą trunkantį ciklą (gairė Nr. 18)
5. Gerinti darbo rinkos poreikių atitiktį (gairė Nr. 20);
6. Užtikrinti imlias darbo rinkas, didinti darbo patrauklumą, padaryti darbą finansiškai patrauklų ieškantiems darbo, įskaitant socialiai nuskriaustus ir neveiklius žmonės (gairė Nr. 19).

Bendrijos strateginėse gairėse „Ekonomikos augimą ir darbo vietas remianti sanglaudos politika“ (2007-2013 m.) konstatuojama, kad valstybės narės turėtų skatinti visų amžiaus grupių gyventojų užimtumą ir integraciją į darbo rinką, didinti darbo patrauklumą ir siekti, kad darbo jėgos kvalifikacija atitiktų rinkos poreikius. Didelis dėmesys turėtų būti skirtas aktyvioms darbo rinkos politikos priemonėms, o teikiamos paslaugos turėtų būti kiek galima labiau pritaikytos konkrečių asmenų poreikiams.

Atliekamų užsakomųjų vertinimų tikslas: tobulinti ESSP kokybę, efektyvumą, nuoseklumą bei veiksmų programų strategiją ir jų įgyvendinimą taip, kad būtų didinama ES finansuojamų intervencijų pridėtinė vertė. Vertinimas atliekamas prieš programavimo laikotarpį (Ex ante vertinimas- nustatyti esamas ar potencialias problemas veiksmų programų įgyvendinime arba teikiant Europos Komisijai prašymą dėl veiksmų programų keitimo), jo metu (einamasis vertinimas) ir jam pasibaigus (Ex post vertinimas). 2004-2006 m. BPD vertinimo kriterijai: tinkamumas- paramos teikimo tikslas buvo suformuluotas labai nekonkrečiai. Nesant apibrėžta konkrečių uždavinių, parama pasiekė daugiausia tas grupes, kurių švietimui daugiausia yra investuojama rinkos sąlygomis- jaunas, gerai išsilavinusius specialistus, įmonių vadovus. SF paramos dėka nebuvo paskatintas didesnis grupių, kurios rinkos sąlygomis mokėsi mažiau, dalyvavimas; rezultatyvumas- darbuotojai patobulino anksčiau turėtas žinias, įgūdžius ir gebėjimus, tačiau tai tik iš dalies patenkino darbuotojų ir darbdavių lūkesčius, nes dauguma žinių bendrojo pobūdžio, tačiau tai paskatino mokytis asmenis, kurie anksčiau nedalyvavo mokymuose ir nebūtų mokėsi taip buvo prisidedama prie darbuotojų mokymo populiarinimo šalyje; poveikis- teigiama įtaka, nes leido padidinti mokymų apimtį didinant konkurencingumą ir veiklos kokybę, bendru šalies mastu vertinant poveikis nepakankamas šalies ūkio konkurencingumui; efektyvumas- nepakankamai efektyviai, mokymams skiriama tik pusė projekto lėšų, nemaža dalis padengia administracinius kaštus, efektyvumą riboja išoriniai veiksniai; tęstinumas- susiformavo teigiamos darbdavių nuostatos mokymų ir darbuotojų kvalifikacijos kėlimo atžvilgiu, tačiau tai paskatino įmonių priklausomybę nuo ES paramos, tolimesni darbuotojų mokymai siejami su nauju paramos

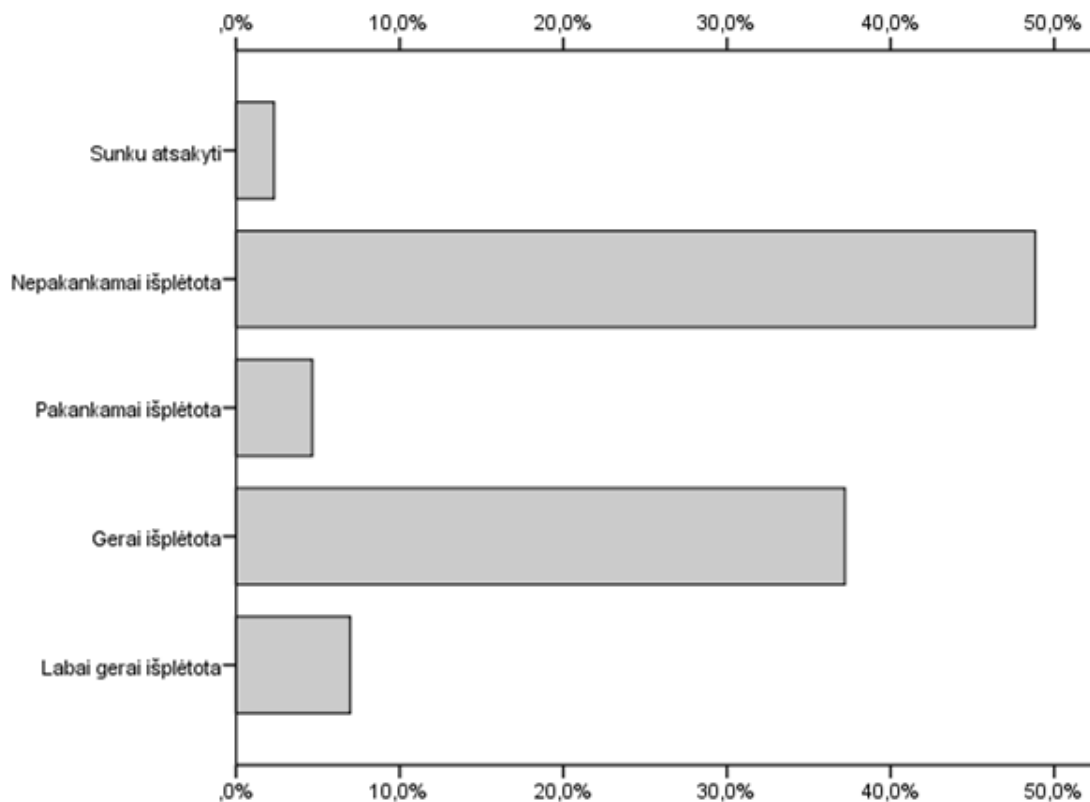
laikotarpiu, todėl būtina skatinti suvokimą, jog projekto tęstinumą užtikrina taip pat ir didesnės įmonių investicijos į darbuotojų žmogiškųjų išteklių tobulinimą. Pagal 2010 m. liepos 22 d. pristatytą parengtą vertinimo ataskaitą, kuri apima ESF finansuojamų užimtumą skatinančių priemonių įgyvendinimo efektyvumo vertinimą, pagrindinis ESF tikslas taip pat atspindi vertinime, kuriame apibrėžiama kokių tikimasi rezultatų (2007-2013 m.): „investicijos padidins bendrą darbo jėgos (15-64 m.) aktyvumo lygį iki 73,5 proc., bus efektyviau tenkinami augantys darbo rinkos poreikiai, kad iniciatyvos, skirtos bedarbių moterų, jaunimo, pagyvenusių asmenų, neįgaliųjų situacijai darbo rinkoje gerinti, prisidės ir prie horizontaliųjų lygių galimybių bei darnaus vystymosi principų įgyvendinimo, taip pat paskatins ilgalaikius bedarbius bei bedarbį jaunimą naudotis valstybės paslaugomis, skirtomis padėti jiems integruotis į darbo rinką. Tikėtasi, kad padidės pagyvenusių asmenų užimtumas ir bendras išėjimo iš darbo rinkos amžius. Taip pat buvo siekiama padidinti neįgaliųjų ekonominį aktyvumą ir pakelti jų užimtumo lygį.” Planavimas vyko spartaus ekonomikos augimo kontekste, įvykus nuosmukiui, buvo būtina perplanuoti 1 prioriteto priemonės“ (Viešosios politikos ir vadybos institutas 2014).

Žmogiškųjų išteklių plėtros ir socialinės sanglaudos sričių būklės analizės ir perspektyvų 2014–2020 m. parengimo vertinimo galutinėje ataskaitoje pateikiamos identifikuotos svarbiausios 2014-2020 m. laikotarpio problemos, kaip nepalankios demografinės tendencijos (gyventojų skaičiaus kaita dėl emigracijos ir neigiamos natūralios kaitos), senėjančios visuomenės fenomenas (nuoseklus vaikų ir jaunimo skaičiaus mažėjimas-> darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus mažėjimas), aukšta darbo jėgos švaistymo dalis (daug neužimtų ir ekonomiškai neaktyvių gyventojų), didelė skurdo rizika ir socialinė atskirtis. Ataskaita teigia, kad esminės sąlygos socialinei įtraukčiai užtikrinti yra būsto ir socialinių paslaugų prieinamumas. Viešosios politikos ir vadybos instituto pateiktoje Socialinės integracijos paslaugų tinklo (infrastruktūros) analizėje akcentuojama, jog socialinių paslaugų tinklą sudaro teritoriniai darbo biržų padaliniai savivaldybėse, teikiantys darbo rinkos ir kitas su įdarbinimu susijusias paslaugas ir socialinių paslaugų įstaigos (biudžetinės, viešosios, NVO, privačios), teikiančios bendrąsias ir socialinės priežiūros socialines paslaugas.

Autorės atlikto tyrimo duomenys, kurie parodo specialistų socialinių paslaugų išplėtojamumo šalyje vertinimą, pateikti 5 *diagramoje*. Joje matoma, kad beveik pusė respondentų teikiamų socialinių paslaugų išplėtojamumą vertina kaip nepakankamą. Likusi respondentų dalis vertina kaip gerai išplėtotą arba pakankamai išplėtotą. Teikiamų paslaugų tinklas pagal institucijų veikimą teritorijose yra atitinkantis poreikį šalies lygmeniu, tačiau periferinėse vietovėse yra susiduriama su mobilumo galimybių trūkumu, kuris užkerta kelią jomis naudotis. Dėl šių sričių

nepakankamo išplėtojamumo, didelis dėmesys naujuoju ESSF finansavimo laikotarpiu bus skiriamas būtent joms. To pavyzdys „Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programa“, kurioje vienas iš 28 keliamų įgyvendinimo tikslų yra „padidinti kaimo gyventojų mobilumo galimybes, remiant susisiekimo infrastruktūros ir paslaugų prieinamumo gerinimo projektus <...> paslaugų trūkumas kaimo vietovėse verčia kaimo gyventojus dažnai važinėti į mieste esančias sveikatos priežiūros, socialines viešųjų paslaugų įstaigas, kultūrinius ir sporto renginius, treniruotes ar apsipirkti, todėl būtina gerinti vietinės ir rajoninės reikšmės kelių būklę, užtikrinti lankstų susisiekimo tvarkaraštį, naujų stotelių įrengimą ir pan.“ (Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 metų programa 2015, p. 109). Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija iškelia šią problemą, kaip socialinių paslaugų prieinamumo trūkumus periferijoje gyvenantiems asmenims. Strategijos įgyvendinimo tikslai dalinai remiami ESSF lėšomis. Tai leidžia teigti, jog mobilumo galimybių gerinimui stiprią įtaką turi ESSF, be piniginių dotacijų, šalis negalėtų išsikelti tiek strateginių tikslų. Todėl keliamą prielaidą, kad po 2014 -2020 metų strateginių tikslų įgyvendinimo, šalies kaimo gyventojų mobilumo galimybės bus padidintos, siekiant pasinaudoti rajonų centruose teikiamomis socialinėmis paslaugomis.

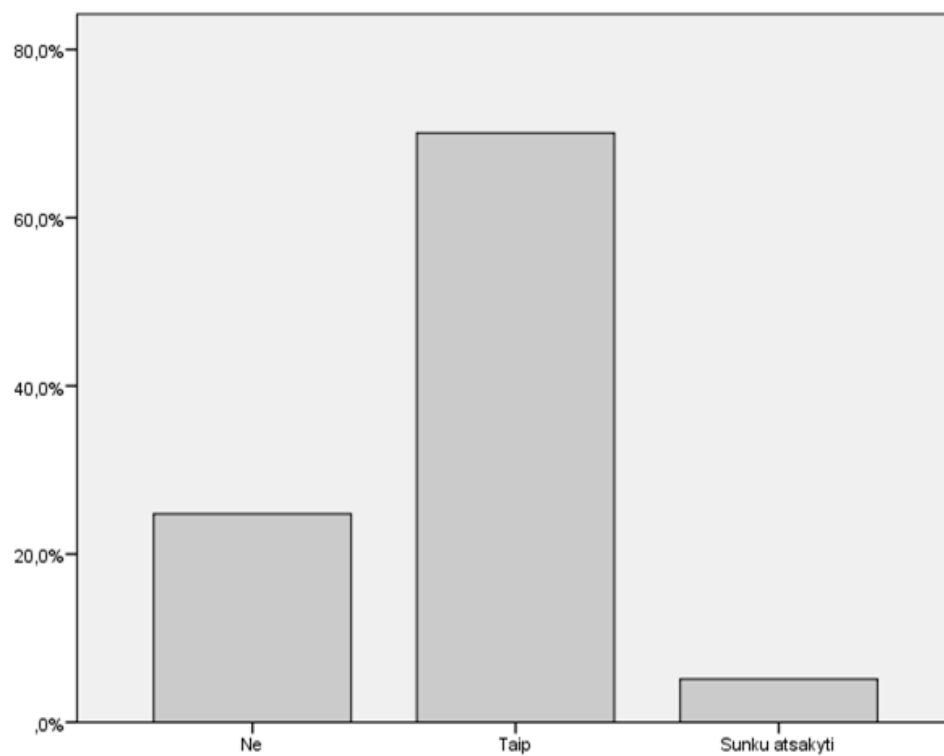
5 diagrama. Tyrimo dalyvavusių specialistų socialinių paslaugų prieinamumo ir išplėtojamumo vertinimas



Šaltinis: sudaryta autorės

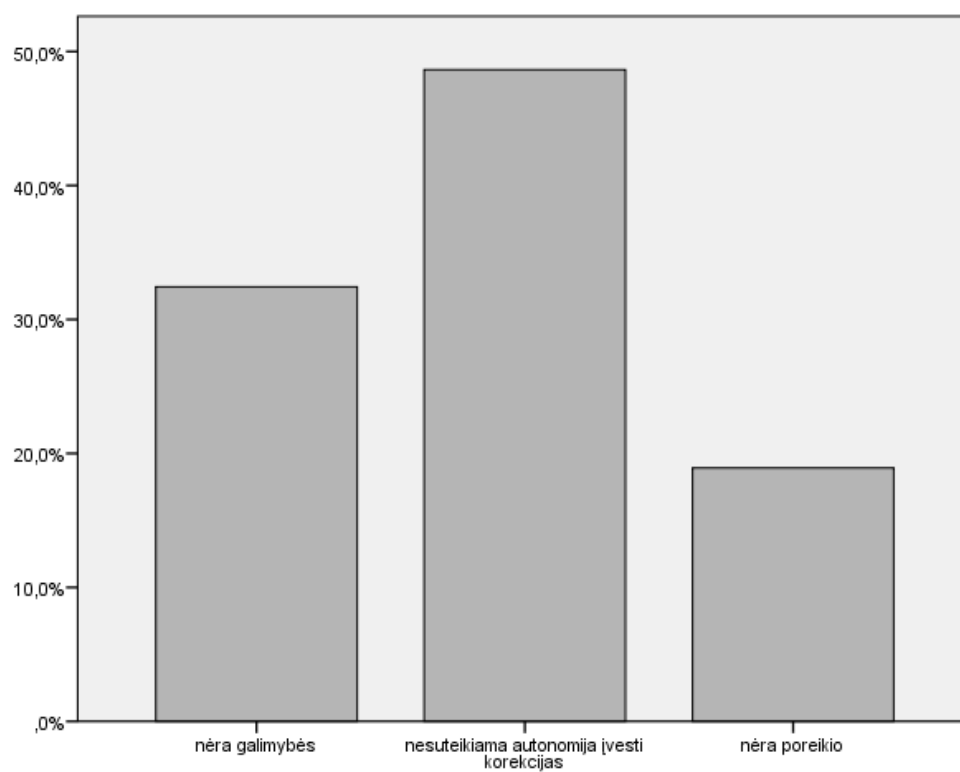
Pereinant prie teikiamos paramos socialinių paslaugų srityje, rekomenduojama naudoti regioninio planavimo būdą, išpildant šias sąlygas: teikiant paramą atsižvelgti į paslaugų pasiūlą konkrečioje savivaldybėje, jų prieinamumą ir kokybę, įvertinant biudžetinių įstaigų, NVO ir privataus sektoriaus teikiamas paslaugas; tinkamas paramos koordinavimas centriniu ir vietos savivaldos lygmeniu; santykinai didelė dalis turi būti skiriama NVO ir bendruomenių projektams, kurie yra ne vienietinės teritorinės iniciatyvos, bet dalis integruotos socialinių paslaugų plėtros vizijos konkrečioje savivaldybėje. Taip pat didesnis dėmesys tarpinstituciniam bendradarbiavimui viešajame sektoriuje bei sustiprinta tikslinės grupės atrankų kontrolė, tikslinėje grupėje turėtų būti vienodos motyvacijos asmenys, todėl reikia sukonkretinti ar priemonė bus panaudota motyvuotiems asmenims kuo efektyviau integruotis į darbo rinką, ar priešingai, nemotyvuotiems, stiprinti motyvaciją integruotis (Viešosios politikos ir vadybos institutas 2014). Taip pat vertinimo ataskaitose raginama numatyti galimus ekonominius ir socialinių pokyčius ir sudaryti galimybes atlikti prasmingus, į mokymąsi orientuotus tyrimus bei vertinimus vykdant nuolatinį priemonių monitoringą laiku prisitaikant prie pokyčių, kurie nebuvo numatyti planavimo procese. Ši tendencija yra labai svarbi siekiant projektų vykdymo eigoje nustatyti galimus lūkesčių neatitikimus, kurie buvo nenumatyti. Tyrimu buvo siekta išsiaiškinti ar vykdant integracijos projektus yra atsižvelgiama į galimybę daryti korekcijas. Specialistų atsakymai pavaizduoti 7 *diagramoje*, kurioje daugiau nei 70% įstaigų, naudojasi galimybe koreguoti projektų įgyvendinimo priemones, siekiant efektyvesnių tikslų. Šiek tiek daugiau nei 20% įstaigų nevykdo korekcijų dėl 8 *diagramoje* pavaizduotų priežasčių, iš kurių akcentuojamas autonomijos trūkumas. Lyginant su prieš tai aprašytomis vertinimo ataskaitų išvadomis, korekcijų įvedimas yra nebūtinas, tačiau rekomenduotinas instrumentas, kuriuo galima prisitaikyti prie kintančių ekonominių, socialinių sąlygų ir poreikio siekiant geresnių rezultatų. Todėl čia iškyla interpretavimo neatitikimai, kurie turėtų būti sprendžiami glaudesniu institucijos darbuotojų bendradarbiavimu.

7 diagrama. Korekcijų įvedimas projektų vykdymo metu



Šaltinis: sudaryta autorės

8 diagrama. Priežastys kodėl neįvedamos korekcijos integracijos projektų vykdymo metu



Šaltinis: sudaryta autorės

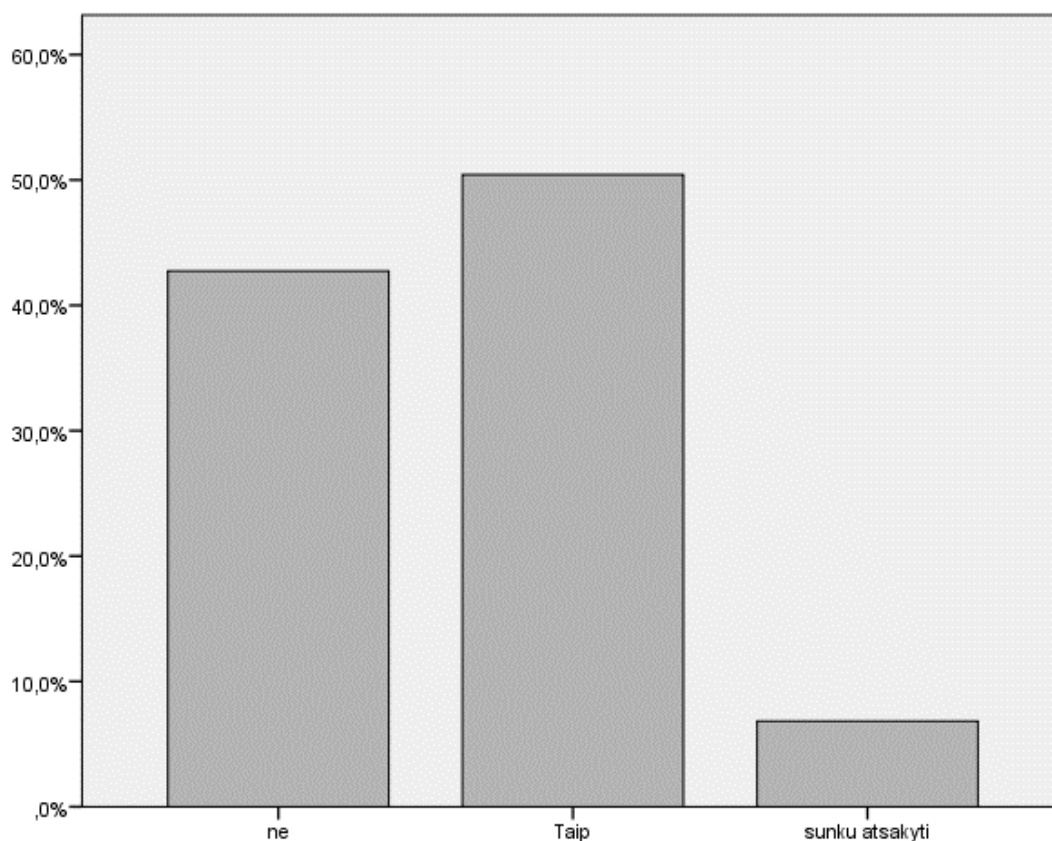
Lietuvos teisės aktuose nėra socialinės integracijos paslaugų apibrėžimo. ESF intervencijomis, nukreiptomis į įsidarbinimo galimybių stiprinimą buvo siekiama suteikti paslaugas, kurios socialiai pažeidžiamiesiems asmenims padėtų grįžti arba integruotis į darbo rinką. Čia vadovaujamasi prielaida, jog visi pažeidžiamieji gali ir nori dirbti, o darbas užtikrintų jų socialinę integraciją. Todėl būtina individualizuoti atvejus ir paskirti tinkamiausias priemones pagal grupės homogeniškumą ar heterogeniškumą. Vertintojų siūlomos esminės gairės, tobulinant socialinės integracijos paslaugų teikimą:

- ✓ socialinės integracijos netapatinti su darbu, nes į integralias priemones neįtraukiami mažas pajamas gaunantys asmenys, tačiau patiriantys nepriteklių ir atsidūrę prie skurdo ribos, taip pat neskiriamas dėmesys tolesniam tobulėjimui, aukštesnei darbinei karjerai ir socializacijos veikloms, tiems asmenims, kurie jau yra darbo rinkoje.
- ✓ Paslaugų personalizacija. Neatsižvelgiama į regioninius skirtumus. Taip pat pirmiausia skiriamas finansavimas, o tada ieškoma tikslinė grupė, kuriai jis bus nukreiptas ir kas galės tai inicijuoti. Neatliekami rinkos tyrimai. Svarbu personalizuoti kiekvieną atveją ir suteikti tikslinę paslaugą.
- ✓ Paramos tęstinumas. Svarbu įvertinti kiek asmuo gali pasiekti per skiriamos paramos laikotarpį ir iškelti tam realius, įgyvendinamus uždavinius.
- ✓ Paramos gavėjų įgalinimas. Svarbus žingsnis į socialinę integraciją yra asmens perėjimas iš „valstybės išlaikytinio“ į savarankiško statuso asmenį, kuris rūpinasi savimi, savo šeima ir kitais bendruomenės nariais. Rūpinimasis skatina socializaciją ir kelią savivertę. Rekomenduojama pagal galimybes programos dalyvius įtraukti į pagalbos teikimą kitiems asmenims, skatinti jų savanorystę. Makro lygmeniu šio principo įgyvendinimas reikštų socialiai pažeidžiamų asmenų grupių atstovų įtraukimą į sprendimų priėmimą jiems aktualiais paramos klausimais.
- ✓ Socialinė integracija bendruomenėje. Asmeniui, patenkančiam į atskirtį reikalingas socialinis tinklas, kuris taptų artimu ir motyvuojančiu veiksnio. Todėl būtina stiprinti bendruomenių tinklą vietiniu ir regioniniu lygmeniu, įtraukiant vietos savivaldos ir NVO institucijas.

Po 2007-2013 m. finansavimo laikotarpio siūlomos rekomendacijos kitam ESSF remiamam veiklos etapui: sukurtų produktų atnaujinimas, prisitaikant prie rinkos poreikių kaitos; „kiekvienas

finansuojamas produktas turi būti išbandomas realiai teikiant socialinės integracijos paslaugas ir jo veiksmingumas turi būti vertinamas atliekant situacijos prieš ir situacijos po jo taikymo analizę (apklausiant tikslinės grupės, kuriai taikyta konkreti metodika ar metodinė priemonė, atstovus arba jų artimuosius, mokytojus, socialinius darbuotojus, darbdavius ar kitus asmenis, kurie galėtų įvertinti tikslinės grupės pažangą)“ (Viešosios politikos ir vadybos institutas 2014); produktų viešinimo didinimas ir organizacijų partnerystės skatinimas. Autorės tyrimo metu taip pat buvo akcentuojamos priemonės, kurių imasi įstaigos planuodamos ir teikdamos naujus projektus, susijusius su integracijos didinimu šalyje. 9 *diagramoje* pavaizduota, kokia procentinė dalis respondentų šiuo 2014-2020 metų finansavimo laikotarpiu vykdo minėtus projektus. Džiugu, kad daugiau nei pusė jų toliau vykdo socialinės integracijos projektus arba kuria naujus. 7 *lentelėje* surašyti atviro klausimo apie priemones, kurių buvo imtasi siekiant efektyvesnių tikslų įgyvendinimo 2014-2020 m. finansavimo laikotarpiu, apibendrinti atsakymai. Gauti atsakymai daugiausia apėmė LDB, rajonų ir miestų savivaldybes ir NVO. Pastarasis kaip vieną iš priemonių, nurodė sumažintą į darbo rinką nukreiptų asmenų skaičių. Galima daryti prielaidą, kad tai įtakojo Viešosios politikos ir vadybos instituto (2014) pateikta rekomendacija apie tikslinių grupių motyvacijos integruotis į darbo rinką netolygumus, kad motyvuotus asmenis nukreipti į darbo rinką, o didesnę dėmesį skirti nemotyvuotų asmenų lūkesčių, galimybių identifikacijai ir suindividualizuoti kiekvieną atvejį. Pereinant prie LDB pagrindinių priemonių apibendrinimo, daugiausia dėmesio yra skiriama darbui su tikslinėmis grupėmis skirtinguose regionuose, taip pat teikiama parama socialinėms įmonėms, kurios vykdo projektus, didinančius socialinę integraciją. Rajono ir miesto savivaldybės išsiskiria savo priemonių gausa, kurios apima ne tik programų kūrimą, bet ir paankstintą pasiruošimą. Pastarasis vyksta identifikavus buvusio periodo patirtį ir pagrindines klaidas. Miestų veiklos ir plėtros strategijos taip pat nukreiptos į socialinės integracijos gerinimą. Galiausiai, įtraukiamos ir vietinės lėšos, nes projektai pradedami vykdyti ne tik sulaukus ESSF paramos, bet ir dotacijų iš savivaldybės biudžeto.

9 diagrama. Respondentų dalis, kurie 2014-2020 m. finansavimo laikotarpiu vykdo integracijos projektus



Šaltinis: sudaryta autorės

7 lentelė. Priemonės, kurių buvo imtasi siekiant efektyvesnio socialinės integracijos projektų vykdymo, naujuoju 2014-2020 m. finansavimo laikotarpiu

LDB	Visi šiuo metu vykdomi projektai yra nukreipti į tikslines bedarbių grupes, kurioms sunkiausia integruotis
	Didelis dėmesys jaunimo integracijai, tiesioginis darbas su šia tiksline grupe ir jaunimo profesinio orientavimo programos
	Teikiama parama socialinėms įmonėms
	Projektai įgyvendinami pagal atskiras tikslines bedarbių grupes
Miesto ar rajono savivaldybė	Paankstintas projektų techninis rengimas
	Skirtas dalinis finansavimas įstaigoms, rajone teikiančioms integracijos didinimo projektus

7 lentelės tęsinys. Priemonės, kurių buvo imtasi siekiant efektyvesnio socialinės integracijos projektų vykdymo, naujuoju 2014-2020 m. finansavimo laikotarpiu

	Savivaldybės gyventojų poreikio ir savivaldybės finansinių galimybių įvertinimas
	Parengta miesto vietos plėtros strategija
	Remiantis praeito periodo patirtimi, identifikuotos problemos, anksčiau pradėtas pasirengimas
	Planuojant programas, susijusias su socialine integracija, buvo remtasi statistika, susijusia su žmonių užimtumo rodikliais. Programų veiklos ir rodikliai planuoti atsižvelgiant į kiekvienos savivaldybės situaciją atskirai.
	Laisvalaikio salių, kultūros centrų, soc. namų modernizacijos projektais siekiama mažinti soc. atskirtį
	Projektai buvo pradėti vykdyti finansuojant savivaldybės biudžeto
NVO	Sumažintas į darbo rinką nukreiptų asmenų skaičius

Šaltinis: sudaryta autorės

Pateiktų priemonių analizė leidžia daryti prielaidą, kad projektus įgyvendančios institucijos daugiau dėmesio skiria socialinės integracijos projektų efektyvumo didinimui, įvedant korekcijas ir vykdant paruošiamuosius atrateginius darbus, siekiant tvaresnių rezultatų.

IŠVADOS

1. Vienas pagrindinių socialinės politikos elementų yra siekis kurti tvarią, lygiavertę ir bendruomenišką erdvę, kurioje kiekvienas narys galėtų pilnavertiškai dalyvauti visuomeniniame gyvenime. Nagrinėtų autorių darbuose apie socialinės integracijos svarbą, pastarasis elementas užimė vieną svarbiausių pozicijų, nes atskirtis nuo visuomeninio gyvenimo, kuris pasireiškia per pilnavertį socialinį, politinį, ekonominį ir kultūrinį aspektus, sukuria kompleksiską socialinės atskirties reiškinį. Šis reiškinys tampa problema ir yra sprendžiamas socialinės įtraukties priemonėmis, kurios taip pat yra kompleksiškos ir turi būti individualizuotos kiekvienam atvejui atskirai. Darbe socialinė integracija buvo apibrėžta kaip procesas, kurio metu stengiamasi užkirsti kelią socialinės atskirties atsiradimui arba ją mažinti, įgyvendinant įvairias socialinės politikos priemones. Didžiausias dėmesys skiriamas aktyvių darbo rinkos priemonių plėtrai, nes ši priemonė apima visas atskirties grupes, kurios, išanalizavus įvairius šaltinius, yra registruoti bedarbiai, socialinės rizikos šeimos, pagyvenę asmenys (nuo 55-64 m. ir nedirbantys), niekur nedirbantys ir nesimokantys jauni asmenys (15-24 m.), smurto šeimoje aukos, moterys, nedalyvaujančios darbo rinkoje dėl šeimyninių ar asmeninių priežasčių bei neįgalieji. Mokslinių šaltinių analizė leido daryti prielaidą, kad integracija į darbo rinką yra vienas svarbiausių socialinės integracijos veiksnių visose Europos Sąjungos šalyse.

2. Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungos ekonominę ir politinę partnerystę garantavo ne tik šalies dalyvavimą viešajame politiniame sandraugos gyvenime, bet ir ekonominio bendradarbiavimo, paremto solidarumo principu, plėtrą. Mūsų šalis patenka į atskirties regionų sąrašą, kuris garantuoja galimybę veikti mažinant skirtumus tarp skurdesnių ir turtingesnių regionų, finansuojant Europos Sąjungos struktūrinių fondų finansinėmis dotacijomis. Pastarosios Europos Sąjungos sanglaudos fondo dėka pasiekia Lietuvą, kaip vieną iš atskirties regionų. Tai sumažina galimybes efektyviai vykdyti keliamus tikslus, nes pati šalis savo viduje išsiskiria ženkliais regioniniais konkurencingumo, žmogiškųjų išteklių, darbo vietų ir asmeninės motyvacijos skirtumais. Gaunamos finansinės dotacijos pasiekia Lietuvos regioną, kuriame yra perskirstomos pagal atskirties grupių socialinės integracijos projektų priemonės. Taip didžioji dalis finansinių lėšų pasilieka regionų centruose dėl specialistų organizuotumo ir didesnės kompetencijos aktualiai pateikti projektų planus. Mažesni, nuo apskričių centrų nutolę regionai, susiduria su darbuotojų motyvacijos trūkumu, kai kurių kompetencijų neturėjimu, todėl ne visos tuo metu keliamos problemos socialinės atskirties grupių integracijai yra išpildomos.

3. Atlikus tyrimą, skirtą išsiaiškinti Europos Sąjungos struktūrinių fondų teikiamų socialinės integracijos priemonių taikymo efektyvumą ir pagrindines gaires jo didinimui, dalyvavusios įstaigos ir nepelno siekiančios organizacijos reprezentavo visas anksčiau minėtas tikslines grupes, todėl apibendrinti rezultatai leidžia daryti pagrindines išvadas, kurios gali turėti įtakos tolimesniam projektų vystymo ir įgyvendinimo tęstinumui. Visų pirma, Lietuvos darbo biržos plačiai vykdomos aktyvios darbo rinkos politikos priemonės, kurios yra gausiai skatinamos ir remiamos Sanglaudos fondo, taip pat specialistų teigimu yra labai svarbios siekiant tvaresnės integracijos šalyje, nes per integraciją į darbo rinką mažinama atskirtis. Čia iškyla pastarųjų priemonių taikymo problema, dėl skirtinguose Lietuvos darbo biržos teritoriniuose skyriuose skirtingai vykdomų prioritetų. Siekiant išsiaiškinti požiūrį į pirmenybės teikimą tam tikriems regionams, daugiau nei puse respondentų pritarė šiam klausimui dėl darbo rinkos skirtumų miestuose ir nuošalesnėse teritorijose, verslo įmonių pasitraukimo iš periferijos ir kvalifikuotos darbo jėgos migracijos, kai regione lieka nemotyvuoti, į atskirtį patenkantys asmenys. Taip pat akcentuojamas regionų specifiskumas, gyventojų kaita ar tikslinių grupių skaičiaus didėjimas, tai iššaukia kiekvieno regiono individualizavimo poreikį.

4. Socialinių paslaugų išplėtojamumo ir prieinamumo problema nuo pat 2004 metais paskelbto Bendrojo programavimo dokumento gairių iki naujojo 2014-2020 metų finansavimo laikotarpio, nepasikeitė. Ją naujuoju laikotarpiu priimta spręsti nukreipiant kompetencijas į kaimo vietas, siekiant gerinti mobilumo galimybes iki rajono centrų. Verta paminėti, kad Europos Komisija suteikia galimybę pradedant vykdyti projektų planus ir jų eigoje, pasikeitus ekonominėms, socialinėms sąlygoms, įvesti tam tikras korekcijas. Tyrimo duomenimis apie 70% įstaigų, vykdančių socialinės integracijos gerinimo projektus naudojami šia galimybe. Galiausiai, įstaigos ir organizacijos, siekdamos efektyvesnių tikslų įgyvendinimo atlieka priešlaikinius poreikio ir galimybių vertinimus, mokosi iš buvusių laikotarpių praktikos ir integruoja savivaldos organus į projektų įgyvendinimą, teikiant žmogiškųjų išteklių ir finansinę pagalbą.

5. Apibendrinant, galima teigti, kad Europos Sąjungos struktūriniai fondai Lietuvai atnešė kitokį požiūrį į integracijos politiką, akcentuojant regionų netolygumus. Finansinėmis dotacijomis skatinami projektai, jau daugiau nei dešimtmetį padeda vykdyti integracijos politiką atskirties grupių atžvilgiu. Socialinė atskirtis kaip problema nėra išsprendžianti savaime reikalaujanti mažų laiko kaštų, todėl siekis mažinti atskirtį kiekvienais metais artina prie tikslo įtraukti visas grupes į sprendimų priėmimą ir dalyvavimą visuomeniniame gyvenime.

REKOMENDACIJOS

Atlikus tyrimą apie Europos Sąjungos struktūrinių fondų teikiamų socialinės integracijos priemonių taikymo efektyvumą ir pagrindines gaires jo didinimui, teikiamos rekomendacijos:

1. Valstybiniu lygmeniu nustatyti problemas, su kuriomis susiduria konkretūs regionai ir įtvirtinti lengvatas įmonėms ir organizacijoms, kurios sprendžia minėtas problemas tam tikrame regione. Įvardytos lengvatos gali būti finansinės paramos paskyrimas ir konsultacijos prieš pateikiant projektus, siekiant koreguoti klaidas, kurios turi vertės projektų planų nepatvirtinimui ir atmetimui.
2. Miestų ir rajonų savivaldybėms skirti didesnę dėmesį darbuotojų žmogiškųjų išteklių tobulinimui, nes informacijos srautai keičiasi, būtinas naujų idėjų generavimas, kad socialinės integracijos projektai būtų vykdomi su dar didesne motyvacija ir kompetencija. Taip pat didesnio įstaigos darbuotojų bendradarbiavimo ir komandinio darbo, ypač kai įvedamos atitinkamos naujos projektų rengime ar įgyvendinime. Patartina vesti apžvalginės paskaitas suinteresuotiems darbuotojams.
3. Lietuvos darbo birža jau dirba didesnę dėmesį skirdama tikslinių grupių integracijos priemonėms, tačiau vertėtų tikslinėse grupėse taikyti individualizacijos metodus, kad kiekvienas grupės narys turėtų galimybę identifikuoti problemas, kurias patiria integracijos procese ir išsiaiškinti kokios priemonės didintų asmeninę motyvaciją.

Regionų problemų identifikacijos ir lengvatų teikimo preliminarus planas:

1. Rajonų savivaldybės identifikuoja didžiausias socialinės integracijos problemas rajone, pateikia tikslinių grupių aprašus, priemonių vykdymo planų projektus. Svarbus statistinis aspektas, kokią gyventojų dalį sudaro į atskirtį patenkantys asmenys ir kokios priemonės jau vykdomos jų integracijai.
2. Sprendimus priimančios institucijos pateiktus duomenis apdoroja ir nustato kokie regionai socialiniu aspektu patenka į didžiausią atskirtį. Jiems galimai gali būti teikiamos lengvatos.
3. Regionuose, patenkančiuose į atskirtį, vykdomos konsultacijos specialistams, kurie organizuoja integracijos projektus, siekiant optimizuoti laiko ir finansinius kaštus geriausiam rezultatui pasiekti.

Iš pirmo žvilgsnio, tai gali atrodyti papildomi administravimo kaštai, tačiau kryptingiau nukreipus struktūrinių fondų tikslines dotacijas ir valstybės finansinę bei žmogiškųjų išteklių paramą, galima tais pačiais projektų planais, pasiekti efektyvesnių rezultatų.

Kaip buvo minėta įvade, **tyrimą apie Europos Sąjungos struktūrinių fondų įtaką Lietuvos regionų gyventojų socialinei integracijai būtų tikslinga tęsti** atliekant kokybinę turinio analizę teisės aktų, reglamentuojančių Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų, skiriamų Lietuvai, panaudojimą ir perskirstymą, ieškant trūkumų, kurie turėtų neigiamų pasekmių finansavimo prieinamumui regionams. Tai yra dar viena niša, kuri yra viena svarbiausių finansinių dotacijų įsisavinimo ir panaudojimo regionų socialinei ir infrastruktūrinei plėtrai.

Kitas siūlymas, atlikti kokybinę ekspertų apklausą, ieškant finansavimo perskirstymo sistemos šalyje trūkumų, turinčių įtakos šalies regionų nepakankamam prieinamumui. Siekint sumažinti šališkumą ir padidinti tyrimo objektyvumą, patartina apklausti skirtingose institucijose, kurios tiesiogiai prisideda prie integracijos projektų rengimo, atrankos, vertinimo ir įgyvendinimo, dirbančius ekspertus. Taip pat labai svarbu, kad ekspertai turėtų praktinės patirties dirbant šioje srityje bent keliais finansinių dotacijų iš Europos Sąjungos laikotarpiais. Tikslingiausia tyrimą atlikti didesniu mastu, apklausiant ir skirtinguose regionuose veikiančius ekspertus.

Naudota literatūra:

- Breidahl, K. N., Clement, S. L., 2010. Does Active Labour Market Policy have an Impact of Social Marginalization. *Social Policy&Administration* [interaktyvus], Vol. 44, No. 7: 845-864. Prieiga per internetą: EBSCO [žiūrėta 2016 03 16]
- Bruneckienė, J., Kilijonienė, A. 2011. Lietuvos regionų konkurencingumo klasterinė analizė. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development* [interaktyvus] 25(1): 60–69. Prieiga per internetą: <http://vadyba.asu.lt/25/60.pdf> [žiūrėta 2015 10 08]
- Bruneckienė, J. ir Krušinskas, R. 2011. ES struktūrinės paramos įtakos Lietuvos regionų plėtrai ir išsivystymo netolygumams mažinti vertinimas. *Ekonomika ir vadyba* [interaktyvus], No. 16, 127–136. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367175494365/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> [žiūrėta 2015 11 29]
- Burchardt, T. et al., (sud.) 2002. Degrees of Exclusion: Developing a Dynamic, Multidimensional Measure. *Understanding Social Exclusion* [interaktyvus]. Prieiga per: Oxford University Press [žiūrėta: 2015 11 31]
- Bulic', I. Parker, C. 2010. Wasted Time, Wasted Money, Wasted Lives ... A Wasted Opportunity? [interaktyvus] European Coalition for Community Living. Prieiga per internetą: <http://community-living.info/wp-content/uploads/2014/02/ECCL-StructuralFundsReport-final-WEB.pdf> [žiūrėta 2016 05 08]
- Cheung, S. ir Phillimore, J. 2014. Refugees, Social Capital, and Labour Market Integration in the UK', *Sociology* [interaktyvus], 48(3): 518-536. Prieiga per: EBSCO [žiūrėta: 2015 11 28]
- Higuchi, A., 2014. The Mechanisms of Social Exclusion in Modern Society: The Dilemma of Active Labor Market Policy', *International Journal Of Japanese Sociology* [interaktyvus], 23(1): 110-124 Prieiga per: EBSCO [žiūrėta 2015 11 28]
- Kardelis, K. 2002. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. 2 leidimas. Kaunas: Liucilijus.
- Juščius, V. ir Šneiderienė, A. 2015. Regiono ekonominio augimo vertinimo metodologinės problemos. *Regional Formation and Development Studies* [interaktyvus]. 15(1): 134-146. Prieiga per internetą: <http://journals.ku.lt/index.php/RFDS/article/view/986> [žiūrėta 2015 11 28]

Pillinger, J., 2004. Socialiai atskirtų asmenų užimtumo kryptys: patvirtino Europos socialinės sanglaudos komitetas (CDCS) 2004 m. lapkričio 4 d.. Europos Tarybos valstybių narių socialiai atskirtų asmenų užimtumo politikos ir patirties tyrimo ataskaita [interaktyvus]. Prieiga per: eLABa [žiūrėta 2015 11 31]

Schröder I. W., 2007. Debates on Space, Community, and Locality in Anthropology, and their Usefulness for the Study of Region, *Lietuvos etnologija: Socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* [interaktyvus], Nr. 7 (16), p. 77–90. Prieiga per internetą: EBSCO [žiūrėta 2015 11 31]

The European Commission, 2014. *Regional Policy*. Luxembourg: publications Office of the European Union.

Teisės aktai, vertinimo ataskaitos ir strategijos:

Bennett, F., Ruxton, S., 2015. *Common social values in the European Union: stocktaking, with a focus on social inclusion and social protection*. [interaktyvus] Luxembourg: Council of The European Union, prieiga per internetą: http://www.eu2015lu.eu/en/actualites/notes-fond/2015/07/info-epsco-documents/1_Common-social-values-in-the-European-Union---June-2015_EN.pdf [Žiūrėta: 2015 11 28]

Bonilla, A. ir García, J.V. . 2003. Social protection: a life cycle continuum investment for social justice, poverty reduction and development [interaktyvus], Geneva: International Labour Office, prieiga per internetą: <http://www.ilo.org/public/english/protection/download/lifecycl/lifecycle.pdf> [žiūrėta 2016 04 12]

Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee or the regions on a Commission Recommendation on the active inclusion of people excluded from the labour market. 2008. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52013DC0083> [žiūrėta 2016 03 29]

Country Report Lithuania 2016. European Commission staff working document. (2016) [interaktyvus] prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/cr2016_lithuania_en.pdf [žiūrėta 2016 04 05]

Darbo ir socialinių tyrimų institutas ir viešosios politikos ir vadybos institutas, 2011. Socialinės integracijos paslaugų socialiai pažeidžiamų ir socialinės rizikos asmenų grupėms situacijos, poreikių ir rezultatyvumo vertinimas, siekiant efektyviai panaudoti 2007-2013 m. ES struktūrinę paramą. Vertinimo ataskaita [interaktyvus] prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Ataskaitos/BPD_vertinimo_ataskaitos/liepa_SADM_vertinimo_ataskaita_2011.pdf [žiūrėta 2016 11 21]

ESF finansuojamų užimtumą skatinančių priemonių įgyvendinimo efektyvumo vertinimas. Galutinė vertinimo ataskaita [interaktyvus]. Parengė: PricewaterhouseCoopers ir ProBaltic Consulting (2011) prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2010MVP/ESF_uzimtumo_priemoniu_vertinimo_ataskaita_0516.pdf [žiūrėta 2016 02 07]

ES struktūrinės paramos poveikio gyvenimo kokybei, socialinės atskirties ir skurdo mažinimui Lietuvoje vertinimas. Galutinė vertinimo ataskaita [interaktyvus]. Parengė: ESTEP (2014) prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2013MVP/Skurdo_vertinimas_galutine_ataskaita.pdf [žiūrėta 2016 02 07]

ES struktūrinės paramos, skirtos pagal Lietuvos 2004-2006 m. Bendrąjį programavimo dokumentą darbo jėgos kompetencijai didinti, efektyvumo vertinimas: rezultatai, kiekybiniai ir kokybiniai pokyčiai, rekomendacijos ateičiai: Galutinė ataskaita. 2011. Vilnius: Viešosios politikos ir vadybos institutas. [interaktyvus] prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Ataskaitos/BPD_vertinimo_ataskaitos/SADM_26.pdf [žiūrėta 2016 03 11]

Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth: Communication from the Commission. 2010. Brussels: European Commission [interaktyvus] prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> [žiūrėta 2016 03 11]

European Commission, 2015. The European network for rural development [interaktyvus] prieiga per internetą: <http://enrd.ec.europa.eu/en/policy-in-action/cap-towards-2020/rdp-programming-2014-2020> [žiūrėta 2016 04 20]

Europos Socialinio fondo agentūra, 2014. Produktų duomenų bazė.

Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai, 2008. Lietuvos Respublikos Ūkio Ministerijos administruotos Europos Sąjungos Struktūrinės Paramos 2004-2006 m. programavimo laikotarpiu panaudojimo efektyvumo vertinimo bei rekomendacijų dėl Europos Sąjungos Struktūrinės Paramos panaudojimo efektyvumo didinimo 2007- 2013 metų programavimo laikotarpiu galutinė vertinimo ataskaita. [interaktyvus] prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Ataskaitos/BPD_vertinimo_ataskaitos/UM_38_ataskaita.pdf [žiūrėta 2016 03 11]

Facing the Challenge. The Lisbon strategy for growth and employment: Report from the High Level Group chaired by Wim Kok. 2004. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities [interaktyvus] prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/research/evaluations/pdf/archive/fp6-evidence-base/evaluation_studies_and_reports/evaluation_studies_and_reports_2004/the_lisbon_strategy_for_growth_and_employment_report_from_the_high_level_group.pdf [žiūrėta 2016 03 29]

Gruževskis, B., et al. 2007. Aktyvios darbo rinkos politikos priemonių efektyvumo tyrimas. IV- ojo mokslinio tyrimo etapo ataskaita.[interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos darbo birža. Prieiga per internetą: <https://www.ldb.lt/Informacija/Apie/Documents/ADRPP%20efektyvumo%20tyrimas.pdf> [žiūrėta 2016 03 29]

Joint report by the Commission and the Council on social inclusion. 2004. Brussels: Council of the European Union [interaktyvus] prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/employment_social/soc-prot/soc-incl/final_joint_inclusion_report_2003_en.pdf [žiūrėta 2016 03 29]

Lietuvos darbo birža, 2000. Lietuvos darbo biržos veikla 1999 metais [interaktyvus] prieiga per internetą: http://www.ldb.lt/Informacija/Veikla/Documents/Ataskaitos/ataskaita_1999_LT.pdf [žiūrėta 2016 03 11]

Lietuvos darbo birža, 2015. Darbo biržos veikla [interaktyvus] prieiga per internetą: <http://www.ldb.lt/INFORMACIJA/VEIKLA/Puslapiai/default.aspx> [žiūrėta 2016 03 11]

LR Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas (1999), Nr. [82-2414](#)

Lietuvos respublikos ministerija, 2011. *Kas yra struktūrinė parama* [interaktyvus] prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/kas-yra-strukturine-parama> [žiūrėta 2015 09 27]

Lietuvos savivaldybių asociacijos nariai. *Nariai- savivaldybės* [interaktyvus] prieiga per internetą: <http://www.lsa.lt/lt/nariai-savivaldybes> [žiūrėta 2015 12 13]

LR Teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas (1994), Nr. [60-1183](#)

LR Užimtumo rėmimo įstatymas (2009), Nr. 86-3638

LR Seimo nutarimas dėl valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“, 2012 [interaktyvus] prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.5EE74F9648A5> [žiūrėta 2016 04 09]

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, 2015. Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 metų programa [interaktyvus] prieiga per internetą: https://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwj8wPDVirTMAhWlbZoKHXdVC9YQFggBMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.nma.lt%2Findex.php%2Fparama%2Flietuvos-kaimo-pletros-20142020-m-programa%2Fapie-programa%2F4911&usg=AFQjCNF9R5cDQyuWeajfT_9VSr9E-5Ywmg&sig2=SQe4MWl1JCiyPmo3ChY2w [žiūrėta 2016 04 29]

Nacionalinis pranešimas apie Lietuvos socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties strategijas 2006-2008 m., 2006. [interaktyvus] prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/nap/lithuania_lt.pdf [žiūrėta 2016 04 09]

Neįgaliųjų reikalų departamentas prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2015. Rodikliai, apibūdinantys neįgaliųjų socialinę integraciją, užimtumo srityje [interaktyvus] prieiga per internetą: <http://www.ndt.lt/veikla/statistiniai-rodikliai/> [žiūrėta 2016 04 26]

PPMI Group ir Viešosios politikos ir vadybos institutas. 2013. Žmogiškųjų išteklių plėtros ir socialinės sanglaudos sričių būklės analizės ir perspektyvų 2014–2020 m. Parengimo vertinimas. Galutinė ataskaita [interaktyvus] prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2012MVP/Zmogiskuju_istekliu_pletros_ir_socialines_sanglaudos_bukles_analize.pdf [žiūrėta 2015 11 21]

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2012. Rodikliai, apibūdinantys neįgaliųjų socialinę integraciją socialinės apsaugos srityje [interaktyvus] prieiga per internetą: http://www.ndt.lt/wp-content/uploads/seni_failai/rodikliai_socapsauga_duomenys_PDF.pdf [žiūrėta 2016 04 26]

The European Commission. 2014. Commission implementing decision of 18 February 2014 setting out the list of regions eligible for funding from the European Regional Development Fund and the European Social Fund and of Member States eligible for funding from the Cohesion Fund for the period 2014-2020., *Official Journal of The European Union* [interaktyvus], 50(22). Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014D0099&from=LT> [žiūrėta 2016 04 29]

Viešosios politikos ir vadybos institutas. 2004. Lietuvos 2004–2006 metų Bendrojo Programavimo Dokumentas: BPD įgyvendinimo 2004 m. Ataskaita. [interaktyvus] prieiga per internetą: http://esf.socmin.lt/get_file.php?file=bS9tX2ZpbGVzL3dmaWxlcY9maWxlMjQ3OS5kb2M7QlBEIElneXZlbnRpbmltbyBhdGFza2FpdGEuZG9jOzs= [žiūrėta 2015 11 13]

Užimtumas, socialiniai reikalai ir įtrauktis. Jūsų socialinės apsaugos teisės Lietuvoje. 2012. Europos Sąjunga: Europos Komisija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Lithuania_lt.pdf [žiūrėta 2016 03 29]

PPMI Group ir Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2014. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos priemonės „Socialinės rizikos socialinę atskirtį patiriančių asmenų integracija į darbo rinką“ rezultatyvumo, efektyvumo ir tęstinumo vertinimas. Galutinė ataskaita [interaktyvus] prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2013MVP/Soc._rizikos_asmenu_integracijos_i_darbo_rinka_vertinimas.pdf [žiūrėta 2015 11 13]

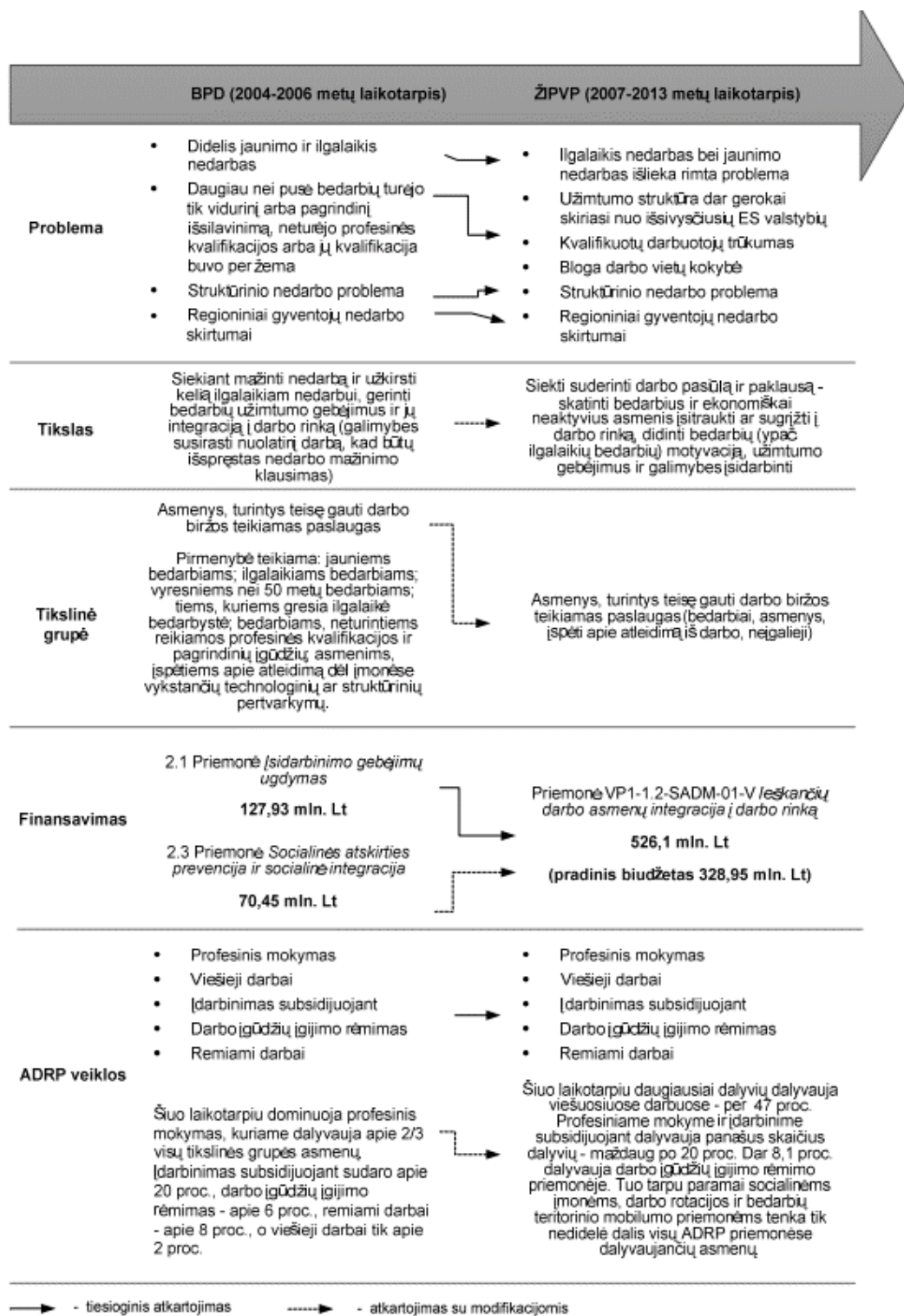
PRIEDAI

1 PRIEDAS. Socialinio pažeidžiamumo/atskirties dimensijos ir veiksniai pagal socialiai atskirtas grupes

Socialiai pažeidžiama grupė	Atskirties sritys/dimensijos	Socialinės atskirties veiksniai		
		Individualūs	Socialiniai	Instituciniai
Neįgalieji	- Darbo rinka - Socialiniai tinklai - Išsilavinimas - Politinis dalyvavimas	- Neįgalumas - Nepasitikėjimas savo jėgomis - Motyvacijos trūkumas - Pakankamos pajamos iš socialinių pašalpų - Savarankiškumo trūkumas	- Išankstiniai nusistatymai ir stereotipai - Aukštojo mokslo prieinamumo stoka - Nepakankama darbdavių motyvacija - Socialinė stigma	- Reikiamos infrastruktūros trūkumas – nepritaikyta viešoji, darbo ir mokymosi aplinka - Profesinės reabilitacijos sistemos stoka - Kvalifikuotų specialistų stoka
Nuteistieji ir asmenys, grįžę š įkalinimo įstaigų	- Darbo rinka - Socialiniai tinklai - Būstas - Socialinės paslaugos	- Prarasta kvalifikacija, darbo ir socialiniai įgūdžiai	- Išankstiniai nusistatymai ir stereotipai - Socialinio pasitikėjimo trūkumas	- Pagalbos susirandant būstą trūkumas
Asmenys, priklausomi nuo psichotropinių medžiagų	- Darbo rinka - Socialiniai tinklai	- Motyvacijos trūkumas - Kvalifikacijos trūkumas	- Išankstiniai nusistatymai ir stereotipai - Socialinio pasitikėjimo trūkumas	- Medicininės, profesinės ir socialinės reabilitacijos mechanizmų stoka
Tautinės mažumos	- Darbo rinka - Švietimas - Politinis dalyvavimas - Socialinė izoliacija	- Kalbos barjeras - Kvalifikacijos trūkumas - Nusikalstamumas	- Išankstiniai nusistatymai ir stereotipai - Socialinė stigma - Socialinio pasitikėjimo trūkumas	- Socialinės integracijos įstaigų bei finansinių resursų stoka - Nesėkmingos buvusios iniciatyvos
Vyresnės ir grįžtančios į darbo rinką po ilgesnės pertraukos moterys	- Darbo rinka	- Prarasta kvalifikacija ir darbo įgūdžiai - Nenoras persikvalifikuoti - Socialinės adaptacijos įgūdžių trūkumas	- Diskriminacija amžiaus pagrindu	- Persikvalifikavimo mechanizmų stoka
Esami ir buvę vaikų namų auklėtiniai (16-29 metų)	- Darbo rinka - Socialiniai tinklai	- Savarankiškumo trūkumas - Kvalifikacijos trūkumas	- Išankstiniai nusistatymai ir stereotipai	- Socialinės integracijos mechanizmų stoka

Šaltinis: viešosios politikos ir vadybos bei darbo ir socialinių tyrimų instituto, Socialinės integracijos paslaugų socialiai pažeidžiamų ir socialinės rizikos asmenų grupėms situacijos, poreikių ir rezultatyvumo vertinimas, siekiant efektyviai panaudoti 2007-2013 m. ES struktūrinę paramą. Vertinimo ataskaita.

2 PRIEDAS. ADRP priemonių įgyvendinimo, pasinaudojant ES parama, intervencijos logikos palyginimas skirtingais programavimo laikotarpiais



Šaltinis: ESF finansuojamų užimtumą skatinančių priemonių įgyvendinimo efektyvumo galutinė vertinimo ataskaita, 2011m.

3 PRIEDAS. Kiekybinio tyrimo anketa

1. Lytis

1) Vyras

2) Moteris

2. Gyvenamoji vieta:

1) Didieji miestai

3) Miestelis

2) Miestas

4) Kaimas

3. Kokio tipo instituciją atstovaujate?

1) Miesto ar rajono savivaldybę

5) Ministerijai pavaldžią įstaigą

2) Lietuvos darbo biržą

6) Viešąją įmonę

3) Nevyriausybinių organizaciją

7) Projektų valdymo agentūrą

4) Ministeriją

8) Projektų vertinimo agentūrą

4. Kuriais Europos Sąjungos finansavimo laikotarpiais Jūsų įstaiga naudojosi finansuojamomis lėšomis, nukreiptomis į socialinės integracijos didinimą? (Galimi keli atsakymo variantai)

1) 2004-2006 m.

4) Strategija Lietuva 2020

2) 2007-2013 m.

5) Strategija Lietuva 2030

3) 2014-2020 m.

5. Su kokiomis tikslinėmis grupėmis, patenkančiomis į atskirtį dirbote ES struktūrinių fondų finansavimo laikotarpiais? (Galimi keli atsakymo variantai)

1) Bedarbiai

4) Neįgalieji

2) Niekur nedirbantys ir nesimokantys jauni asmenys (NEET)

5) Išėję iš įkalinimo įstaigų asmenys

3) Moterys, dėl šeimos ir darbo derinimo problemų, nedalyvaujančios darbo rinkoje

6) Tautinės mažumos

6. Kurios grupės Lietuvoje patenka į didžiausią atskirtį? Pažymėkite vieną pasirinkimo variantą kiekvienoje eilutėje

Indikatorius	Patenka į atskirtį	Negaliu atsakyti	Nepatenka į atskirtį
Bedarbiai			
Niekur nedirbantys ir nesimokantys jauni asmenys (NEET)			
Socialinės rizikos šeimos			
Moterys, dėl šeimos ir darbo derinimo problemų, nedalyvaujančios darbo rinkoje			
Neįgalieji			
Pagyvenę asmenys			

Išėję iš įkalinimo įstaigų asmenys			
Tautinės mažumos			

7. Įvertinkite kurie faktoriai turi daugiausia įtakos atskirties grupių socialinei integracijai. 10-stipriausia įtaka, 1-neturi įtakos

1) Socialinių paslaugų prieinamumas viešųjų įstaigų infrastruktūros atžvilgiu

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

2) Socialinių paslaugų išplėtojamumas savivaldybėse (kiekvienai į atskirtį patenkančiai asmenų grupei prieinamos ir teikiamos socialinės paslaugos)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

3) Aktyvių darbo rinkos politikos priemonių taikymas

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

4) Žmogiškųjų išteklių plėtros programos

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

8. Kaip vertinate socialinių paslaugų išplėtojamą šalyje?

1) Labai gerai išplėtota

4) Pakankamai išplėtota

2) Gerai išplėtota

5) Sunku atsakyti

3) Nepakankamai išplėtota

9. Jūsų nuomone, ar reikia ES finansavimo gairėse teikti pirmenybę ar išskirtines galimybes tam tikriems regionams, įmonėms ir pan.? Jeigu pasirinkote Ne/ Sunku atsakyti pereikite prie 12 klausimo

1) Taip

3) Sunku atsakyti

2) Ne

10. Trumpai aprašykite kodėl turėtų būti skirtos papildomos galimybės tam tikriems rajonams ar įmonėms.

.....

.....

11. Lentelėje prie kiekvieno indikatorius nurodykite, kurie projektai yra svarbūs didinant socialinę integraciją šalyje.

Indikatorius	Labai svarbūs	Mažiau svarbūs	Nesvarbūs
Žmogiškųjų išteklių tobulinimas įmonėse			
Profesinis mokymas			
Aktyvios darbo rinkos politikos priemonės (ADRPP)			

12. Kuri projektų rengimo ir tvirtinimo dalis užima daugiausia laiko kaštų?

- | | |
|---------------------------------|--------------------------|
| 1) Projekto idėjos formulavimas | 3) Tvirtinimo procedūros |
| 2) Projekto rašymas | 4) Finansavimo laukimas |

13. Ar po projekto pateikimo, jo įgyvendinimo metu, atliekate tam tikrus pokyčius, kurie yra reikalingi efektyvesniam įgyvendinimui? *Jeigu pasirinkote Taip, pereikite prie 15 klausimo*

- | | |
|---------|-------------------|
| 1) Taip | 3) Sunku atsakyti |
| 2) Ne | |

14. Kodėl nevykdote projekto korekcijų vykdymo metu?

- | | |
|---|------------------|
| 1) Nėra galimybės (laiko, finansiniai kaštai) | 3) Nėra poreikio |
| 2) Nesuteikiama autonomija įvesti korekcijas | |

15. Kaip vertinate aktyvių darbo rinkos politikos priemonių taikymą siekiant tvaresnės integracijos? Pažymėkite vieną pasirinkimą, 10- labai stipri, 1- jokios įtakos

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

16. Jūsų nuomone, kokių mastu valstybė įgyvendintų ADRPP (aktyvias darbo rinkos politikos priemones), jeigu ESSF (Europos Sąjungos struktūrinių fondų) finansavimas nebūtų prieinamas?

- | | |
|--|--|
| 1) Vykdytų taip pat kaip ir su Europos Sąjungos finansinėmis dotacijomis | 3) Vykdytų tik dalį priemonių, kurios yra naudojamos šiuo metu |
| 2) Vykdytų ne taip intensyviai kaip šiuo metu | 4) Nevykdytų, nes nematytų poreikio |
| | 5) Sunku atsakyti |

17. Ar šiuo metu vykdytų projektus, nukreiptus į socialinės integracijos plėtrą? *Jeigu atsakėte Ne/ Sunku atsakyti, pereikite prie 19 klausimo*

- | | |
|---------|-------------------|
| 1) Taip | 3) Sunku atsakyti |
| 2) Ne | |

18. Kokių priemonių buvo imtasi siekiant efektyvesnių planavimo tikslų 2014-2020 m. finansavimo laikotarpiu?

.....
.....

19. Kaip vertinate Europos Sąjungos struktūrinių fondų remiamų projektų įtaką Lietuvos gyventojų socialinei integracijai? Pažymėkite vieną pasirinkimą, 10- labai stipri, 1- jokios įtakos

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Dėkoju už Jūsų laiką, tai mažas žingsnis, siekiant tvaresnės socialinės integracijos

*Europos Sąjungos struktūrinių fondų
pagalba!*

4 PRIEDAS. Pagrindinės socialiai pažeistų asmenų grupės ir jų integracijai teikiamos paslaugos ES

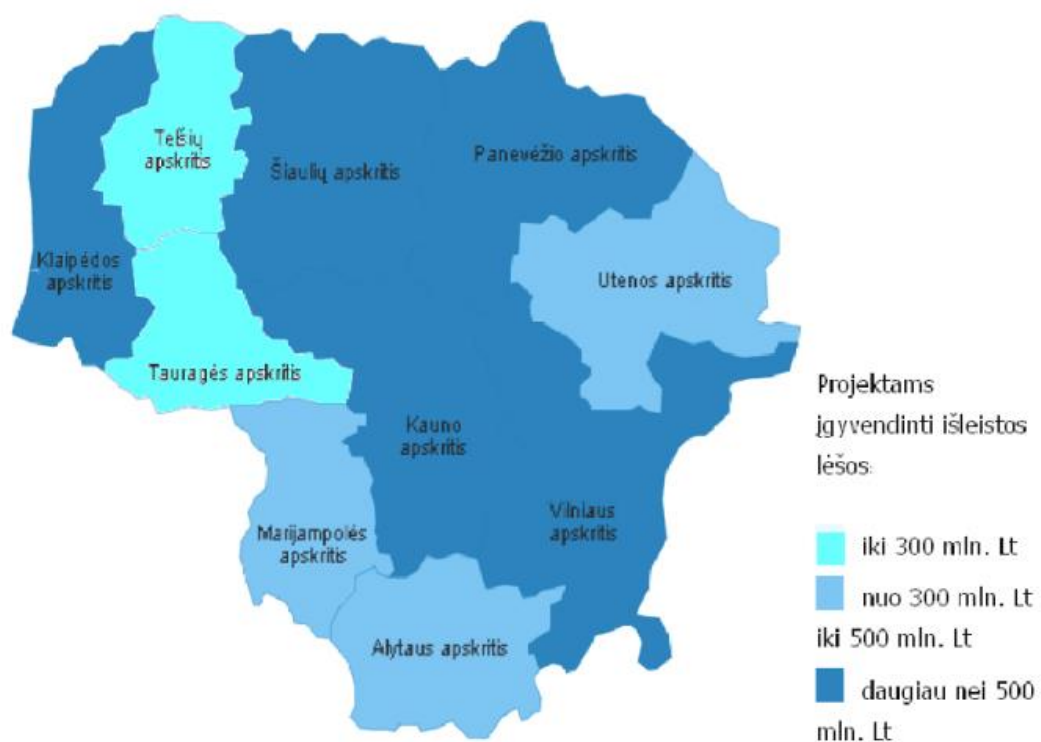
Šalis	Socialiai pažeidžiami asmenys	Integralios priemonės
Albanija	etninės mažumos, žmonės su psichine negalia	NVO teikia profesinės mentorystės paslaugas, pirmiausia skiriant dėmesį tam, kad asmuo įgytų darbinę motyvaciją, kompetencijas, reikalingas integracijai į darbo rinką.
Graikija, Suomija, Vengrija	Romai, buvę kaliniai, turintys priklausomybių asmenys, socialinės rizikos asmenys (Graikija)	įvairių žinybų bendros pastangos ir pačių romų įtraukimas į integracinių programų kūrimą, t. y. pradedant švietimo, darbinio mokymo paslaugomis ir baigiant konkrečia įdarbinimo pagalba. Šalia socialinių paslaugų, kurias teikia socialiniai darbuotojai, buvusiems kaliniams teikiamos mentoriaus paslaugos, jas teikia NVO, t. y. žmonių, kurie žino problemą ir šių žmonių poreikius. Sukurta speciali grįžusiems iš įkalinimo jauniems žmonėms paramos programa (Suomija).
Anglija, Airija	buvę globos įstaigų gyventojai, neįgalieji, turintys priklausomybių asmenys	Taikomi pagalbos metodai: konsultavimas, parama, įgalinimas, įtraukimas, socialinio darbo tobulinimas, siekiant atliepti šios grupės poreikius. Siekiama formuoti visuomenės nuomonę, informuoti apie šiuos žmones, jų poreikius. Tam vykdomos specialios informavimo kompanijos, patys buvę globotiniai įtraukiami į tokių kompanijų renginius, kur jie gali prisistatyti bendruomenei.

4 PRIEDO TĘSINYS. Pagrindinės socialiai pažeistų asmenų grupės ir jų integracijai teikiamos paslaugos ES

Italija	Kaimo vietovės, buvę kaliniai, neįgalieji	Kaimo vietovėse, kur mažas gyventojų tankumas, sunku organizuoti socialines paslaugas. Todėl svarbu pritraukti pačios bendruomenės resursus (NVO), Dirbant su suaugusiu jaunimu siekiama didinti jo atsakomybę, socialinį įsitraukimą į bendruomenės gyvenimą. Solidarumas ir gerovė kaimo vietovėse - savanoriavimo programa, kurios tikslas įtraukti jaunos žmones iš bendruomenės didinant jų atsakomybę, socialinį dalyvavimą. Italijoje, organizuojant pagalbą buvusiems kaliniams, siekiama įsigilinti į buvusių kalinių problemas, susijusias su jų išsilavinimo stoka, smurto patirtimi ir kt., t.y. kad sistemiškai, holistiškai būtų pažvelgta į jų padėtį, problemas. Teikiama pagalba apgyvendinimui, pabrėžiamas dėmesys poreikių diferenciacijai, įvairių institucijų bendradarbiavimas.
Austrija, Belgija, Olandija, Prancūzija, Slovėnija, Škotija, Švedija	Neįgalieji, socialinės rizikos asmenys	Socialinės integracijos paslaugas sudaro tokios neįgaliesiems paslaugos: informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo paslaugas, individualus karjeros planavimas, būsimos darbo vietos patikimumo tikrinimas, pagalba pradedant darbą, individualus karjeros planavimas, patarimai dėl darbo vietos įrengimo, patarimai darbdaviams. Integracija į darbo rinką rūpinasi ne tik darbo biržos ar socialinių paslaugų įstaigos, bet ir įvairios privačios įdarbinimo agentūros, NVO ar verslo įmonės yra remiamos, kai jos teikia specialias įdarbinimo programas į darbo rinką sunkiai integruojamiems asmenims.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal viešosios politikos ir vadybos bei darbo ir socialinių tyrimų institutų, Socialinės integracijos paslaugų socialiai pažeidžiamų ir socialinės rizikos asmenų grupėms situacijos, poreikių ir rezultatyvumo vertinimo, siekiant efektyviai panaudoti 2007-2013 m. ES struktūrinę paramą, ataskaitas

5 PRIEDAS. Lietuvos regionų projektų žemėlapis pagal gautą ES paramą



Šaltinis: www.esparama.lt